

نماز خواندن یا آن اشکالی ندارد و هرگاه شک کند که چیزی حرام مصنوعی است یا حرام واقعی یا از حیوان حرام گوشت، یا حیوان مرده، آن هم اشکالی ندارد.

مسئله ۷۵۹ - بنا بر احتیاط واجب باید از پوست خز و سنجاب در نماز اجتناب کرد.

مسئله ۷۶۰ - شرط پنجم نماز خواندن با لباس طلا بافت برای مردن جایز نیست و نماز را باطل می‌کند، ولی برای زنان در صورتی که اسراف نباشد اشکالی ندارد، در غیر حال نماز نیز پوشیدن چنین لباسی برای مردان حرام است.

مسئله ۷۶۱ - زینت طلا مانند انگشتر طلا و یا ساعت مچی طلا و مانند آن برای مردان حرام است و نماز با آن نیز باطل است و احتیاط واجب آن است که از استعمال عینک طلا نیز خودداری شود ولی همه آنها برای زنان در نماز و غیر نماز جایز است.

مسئله ۷۶۲ - دندان طلا اگر در جلو باشد و جنبه زینت داشته باشد برای مردان چه در نماز و چه در غیر نماز اشکال دارد، مگر اینکه ناچار باشند.

مسئله ۷۶۳ - شرط ششم پوشیدن لباس از ابریشم خالص برای مردان حرام است، حتی عرقچین و بند شلوار و نماز با آن باطل است، حتی آستر لباس نیز نباید از ابریشم خالص باشد، اما برای زنان همه آنها چه در حال نماز و چه در غیر نماز جایز است.

مسئله ۷۶۴ - لباسی که معلوم نیست از ابریشم خالص است یا چیز دیگر پوشیدن آن اشکال ندارد و نماز با آن صحیح است.

مسئله ۷۶۵ - اگر دستمال ابریشمی و مانند آن در جیب مرد باشد حرام نیست و نماز را باطل نمی‌کند.

مسئله ۷۶۶ - هرگاه لباس مخلوط از ابریشم و غیر آن باشد اشکالی برای هیچ کس ندارد، اما اگر خیر ابریشم به قدری کم باشد که به حساب نیاید برای مرد جایز نیست.

مسئله ۷۶۷ - در حال اضطرار و ناچاری پوشیدن لباس ابریشمی خالص و طلا بافت و لباس غصبی یا لباسی که از مردار تهیه شده مانعی ندارد و می‌تواند با آن نماز بخواند.

مسئله ۷۶۸ - اگر غیر از لباس نجس و ابریشمی و طلا بافت با لباسی که از مردار یا حیوان حرام گوشت تهیه شده لباس دیگری ندارد باید با همان نماز بخواند، ولی اگر لباس او منحصر به غصبی است و می‌تواند برهنه نماز بخواند باید به دستوری که برای برهنگان گفته شد عمل کند.

مسألة ۷۶۹ - هرگاه لباسی که نماز در آن جایز است در اختیار ندارد اگر می تواند باید بخرد یا کرایه کند و اگر دیگری به او ببخشد یا عاریه دهد چنانچه منت و ناراحتی زیادی نداشته باشد باید قبول کند.

مسألة ۷۷۰ - بنابر احتیاط واجب باید انسان از پوشیدن لباس شهرت خود داری کند. منظور از لباس شهرت لباسی است که جنبه ریاکاری دارد و می خواهد به وسیله آن مثلاً به زهد و ترک دنیا مشهور شود، خواه از جهت پارچه یا رنگ آن باشد یا دوخت آن، اما اگر واقعاً قصدش ساده پوشیدن است و جنبه ریاکاری ندارد نه تنها جایز است بلکه عملی است شایسته و اگر کسی با لباس شهرت نماز بخواند نماز او باطل نیست.

مسألة ۷۷۱ - پوشیدن لباسی که مایه هتک و بی آبرویی انسان یا منشأ فساد می شود اشکال دارد.

مسألة ۷۷۲ - احتیاط آن است که مرد لباس مخصوص زنان و زن لباس مخصوص مردان را نپوشد، ولی نماز با آن اشکال ندارد.

مسألة ۷۷۳ - کسی که باید خوابیده نماز بخواند هرگاه برهنه باشد، بنابر احتیاط واجب باید لحاف یا تشک او نجس یا ابریشم خالص و مانند آن که در بالا گفته شد نباشد، مگر در حالت اضطرار.

مواردی که نجس بودن لباس یا بدن نمازگزار جایز است

مسألة ۷۷۴ - در شش صورت اگر بدن یا لباس نمازگزار نجس باشد نماز او صحیح است:

۱ - در جایی که به واسطه زخم یا جراحت و دمل، لباس یا بدن به خون آلوده شده باشد.
 ۲ - در جایی که خون موجود در لباس کمتر از درهم باشد (درهم تقریباً به اندازه یک بند انگشت اشاره است).

۳ - هرگاه لباسهای کوچک مانند جوراب و عرقچین او نجس باشد.

۴ - محمول متنجس

۵ - لباس زنی که پرستار بچه است.

۶ - در جایی که ناچار است با بدن لباس نجس نماز بخواند.

شرح اینها در مسائل آینده خواهد آمد.

مسألة ۷۷۵ - اول هرگاه در بدن یا لباس نمازگزار خون زخم یا جراحت یا دمل باشد اگر به گونه‌ای است که آب کشیدن بدن یا لباس، کار مشکلی است تا وقتی که زخم یا جراحت و دمل خوب نشده می‌تواند با آن نماز بخواند، همچنین است چرکی که با خون بیرون می‌آید، یا دوایی که روی زخم می‌گذارند و نجس می‌شود، ولی اگر زخم به زودی خوب می‌شود و شستن خون آن از لباس یا بدن آسان است باید آن را آب کشد.

مسألة ۷۷۶ - جایی از لباس یا بدن که با زخم فاصله دارد اگر با آن نجس شود باید آن را آب بکشد، مگر جاهایی که معمولاً خون از زخم به آنجا سرایت می‌کند.

مسألة ۷۷۷ - هرگاه به آسانی می‌تواند زخم را پانسمان کند و از سرایت خون به سایر بدن یا لباس جلوگیری کند باید این کار را انجام دهد.

مسألة ۷۷۸ - هرگاه زخم داخل بینی یا دهان باشد و خونی از آن به بدن یا لباس رسد احتیاط واجب آن است که با آن نماز نخواند، خون بواسیر نیز اگر از داخل بدن باشد همین حکم را دارد.

مسألة ۷۷۹ - کسی که بدنش زخم است اگر در لباس یا بدن خود خونی ببیند و نداند از آن زخم است یا خون دیگر نماز خواندن با آن مشکل است.

مسألة ۷۸۰ - اگر چند زخم در بدن وجود دارد و به طوری نزدیک هم است که یک زخم حساب می‌شود تا وقتی که همه خوب نشده است نماز خواندن با آنها اشکال ندارد، ولی اگر به اندازه‌ای از هم دور است که هر کدام یک زخم حساب می‌شود، هر کدام خوب شود باید بدن و لباس را از خون آن آب بکشد.

مسألة ۷۸۱ - دوم از موارد عفو خون کمتر از درهم است که در لباس نمازگزار باشد، نماز خواندن با آن جایز است به شرط اینکه از خون حیض یا نفاس و استحاضه و خون سگ و خوک و مردار و خون حیوان حرام گوشت و همچنین خون کافر نباشد (بنا بر احتیاط واجب).

مسألة ۷۸۲ - هرگاه خون در چند جای لباس پراکنده باشد اگر مجموع آن کمتر از درهم است برای نماز ضرری ندارد، ولی خون که بر بدن است به هر مقدار باشد بنا بر احتیاط واجب باید آن را شست.

مسألة ۷۸۳ - هرگاه لباس دارای آستر است اگر خون به آستر نیز سرایت کند هر کدام خون

- ۷۸۳ - ناله ای حساب می شود، ولی پشت و روی پارچه یکی محسوب می شود در صورتی که یک طرف به طرف دیگر سرایت کند و پارچه زیاد کلفت نباشد.
- مسألة ۷۸۴ - خونی که کمتر از مقدار درهم است هرگاه بدون شستن از لباس زایل شود ناپی آن نجس است، ولی برای نماز اشکالی ندارد.
- مسألة ۷۸۵ - اگر خونی که در لباس است کمتر از درهم باشد و نجاست دیگری مانند بول یا آن بریزد نماز خواندن با آن جایز نیست.
- مسألة ۷۸۶ - سوم از موارد عفو، لباسهای کوچک نمازگزار است، مانند عرقچین و تورایی که نمی توان با آن عورت را پوشانید، اگر نجس باشد نماز با آنها صحیح است و همچنین انگشتر و عینک که نجس شده است.
- مسألة ۷۸۷ - چهارم هرگاه دستمال یا لباس نجسی که می توان با آن عورت را پوشانید در جیب نمازگزار باشد نماز او صحیح است و همچنین سایر اشیاء نجس، ولی احتیاط مستحب اجتناب از آن است.
- مسألة ۷۸۸ - پنجم زنی که پرستار بچه است و نمی تواند برای نماز به آسانی لباس طاهر تهیه کند، هرگاه در شبانه روز یک مرتبه لباس خود را بشوید می تواند با آن نماز بخواند، هر چند لباسش با بول بچه نجس شود، ولی احتیاط آن است که لباس خود را برای اولین نمازی که بجا می آورد آب بکشد.
- مسألة ۷۸۹ - هرگاه بتواند به وسیله کهنه لاستیکی، یا مانند آن که معمول است جلو سراپت نجاست بچه را بگیرد باید چنین کند و نیز اگر لباسهای متعدد دارد باید از لباس پاک استفاده کند.

مستحبات و مکروهات لباس نمازگزار

- مسألة ۷۹۰ - چند چیز در لباس نمازگزار به امید ثواب مطلوب است، از آن جمله: پوشیدن لباس سفید و پاکیزه ترین لباسها و استعمال بوی خوش و انگشتر عقیق به دست کردن.
- مسألة ۷۹۱ - ترک چند چیز در لباس نمازگزار به امید ثواب مطلوب است از جمله: پوشیدن لباس سیاه و کثیف و لباسهای تنگ و لباسی کسی که از نجاست پرهیز نمی کند،

مخصوصاً لباس شریخوار و باز بودن دکمه‌های لباس و پوشیدن لباسی که نقش صورت دارد و همچنین انگشتری که روی آن صورت انسان یا حیوانی نقش شده است.

مکان نمازگزار

مسأله ۷۹۲ - مکان نمازگزار باید دارای شرایط زیر باشد: شرط اول مباح بودن بنا بر احتیاط واجب، بنا بر این کسی که در ملک غصبی یا روی فرش یا تخت غصبی نماز می‌خواند اشکال دارد، همچنین نماز در ملکی که منفعت آن متعلق به دیگری است (مثل اینکه در اجاره اوست) که نماز خواندن در آن بدون اجازه مستأجر اشکال دارد، همچنین در ملکی که مورد تعلق حق دیگری است، مثل اینکه میت وصیت کرده که ثلث مال او را به مصرفی برسانند تا وقتی که ثلث را جدا نکنند نمی‌توان در آن ملک نماز خواند.

مسأله ۷۹۳ - کسی که در مسجد نشسته اگر دیگری جای او را غصب کند و در آن نماز بخواند بنا بر احتیاط واجب باید نمازش را اعاده کند.

مسأله ۷۹۴ - هرگاه در جایی نماز بخواند و بعد از نماز بفهمد غصبی است نمازش صحیح است، همچنین اگر غصبی بودن جایی را می‌دانست اما فراموش کرده بود و بعداً به خاطرش آمد، ولی اگر خود غاصب فراموش کند و نماز بخواند نمازش اشکال دارد.

مسأله ۷۹۵ - هرگاه بداند مکانی غصبی است، اما این مسأله را که نباید در جای غصبی نماز بخواند نمی‌داند، هرگاه در آنجا نماز بخواند بنا بر احتیاط واجب نمازش را اعاده کند.

مسأله ۷۹۶ - کسی که ناچار است نماز واجب را سواره بخواند چنانچه حیوان سواری یا زین آن غصبی باشد و مجبور نباشد بر آن حیوان نماز بخواند نماز او اشکال دارد، همچنین است اگر بخواهد در حال اختیار نماز مستحبی را سواره بخواند.

مسأله ۷۹۷ - کسی که با دیگری در ملکی شریک است اگر سهم او جدا نباشد بدون اجازه شریکش نمی‌تواند در آن ملک تصرف کند و نماز بخواند.

مسأله ۷۹۸ - اگر با پولی که خمس و زکات آن را نداده ملکی بخرد، تصرف او در آن ملک حرام است و نمازش هم در آن اشکال دارد، همچنین است اگر به ذمه بخرد اما هنگام خریدن قصدش این باشد از مالی که خمس یا زکاتش را نپرداخته پول آن را بپردازد که بنا بر

احتیاط واجب باید از آن اجتناب کند.

سؤال ۷۹۹ - هرگاه رضایت صاحب ملک از قرائن روشن و قطعی باشد نماز خواندن در ملک اشکالی ندارد، هر چند به زبان نگوید و به عکس اگر با زبان اجازه دهد اما بداند لبا راضی نیست نمی تواند نماز بخواند.

سؤال ۸۰۰ - تصرف و نماز خواندن در ملک میتی که خمس یا زکات بدهکار است حرام است، مگر آنکه بدهی او را بدهند.

سؤال ۸۰۱ - تصرف و نماز خواندن در ملک میتی که به مردم بدهکار است با اجازه ورثه مانعی ندارد، مگر اینکه آن تصرف مزاحم حق طلبکاران گردد.

سؤال ۸۰۲ - هرگاه بعضی از ورثه میت، صغیر یا دیوانه یا غایب باشند تصرف در ملک آنها و نماز در آن حرام است، ولی تصرفات جزئی که برای برداشتن میت معمول است اشکال ندارد.

سؤال ۸۰۳ - نماز خواندن در مسافرخانه‌ها و حمامها و مانند آن برای مسافران و مشتریان که طبق متعارف وارد آنها می‌شوند اشکال ندارد، ولی در اماکن خصوصی بدون اجازه مالک جایز نیست، مگر آنکه اجازه تصرفی بدهد که معلوم شود برای نماز خواندن نیز راضی است مثل اینکه کسی را به نهار یا شام یا استراحت دعوت کند که مسلماً برای نماز نیز رضایت دارد.

سؤال ۸۰۴ - در زمین‌های بزرگ زراعتی و غیر زراعتی که دیوار ندارد و زراعتی فعلاً در آن نیست نماز خواندن و نشستن و خوابیدن و تصرفات جزئی اشکال ندارد، خواه نزدیک شهر و روستا باشد یا دور از آن و خواه مالکین آن صغیر باشند یا کبیر، ولی اگر صاحبش صریحاً بگوید راضی نیستم یا بدانیم قلباً راضی نیست تصرف در آن حرام و نماز نیز اشکال دارد.

سؤال ۸۰۵ - شرط دوم مکان نمازگزار «استقرار» است یعنی اگر مکان نمازگزار متحرک باشد به طوری که نتواند کارهای نماز را به طور عادی انجام دهد نماز او باطل است، بنا بر این نماز خواندن در کشتی و قطار و مانند آن اگر بتواند کارهای نماز را صحیح انجام دهد اشکال ندارد و اگر از جهت تنگی وقت یا ضرورت دیگری ناچار باشد نماز را در کشتی و نوبیل و مانند آن بخواند و قبله دائماً در حال تغییر باشد باید تا آنجا که می‌تواند به طرف

قبله برگردد و در حال برگشتن به سوی قبله چیزی نخواند.

مسألة ۸۰۶ - نماز خواندن روی خرمن گندم و جن و مانند اینها که مقداری حرکت دارد جایز است به شرط اینکه بتواند واجبات نماز را انجام دهد.

مسألة ۸۰۷ - در جایی که به واسطه احتمال باد و باران یا فشار جمعیت و مانند آن اطمینان ندارد که بتواند نماز را تمام کند اگر به امید تمام کردن شروع کند و به مانعی برخورد ننماید نمازش صحیح است.

مسألة ۸۰۸ - در جایی که ماندن در آن حرام است (مثلاً جایی که خطر خراب شدن سقف، یا ریزش کوه و آمدن سیلاب دارد) باید نماز نخواند و اگر بخواند احتیاط واجب اعاده آن است، همچنین روی چیزی که ایستادن و نشستن بر آن حرام است مانند فرش که نام خدا بر آن نوشته شده است.

مسألة ۸۰۹ - شرط سوم آن است که در جایی نماز بخواند که بتواند واجبات را انجام دهد، بنابراین در جایی که سقف آن کوتاه است و نمی توان بایستد یا جای رکوع و سجود ندارد نماز باطل است.

مسألة ۸۱۰ - شایسته است انسان رعایت ادب کند و جلوتر از قبر پیغمبر صلی الله علیه و آله و امام علیه السلام نماز نخواند و در صورتی که نماز خواندن متکبر و بی احترامی باشد حرام است و نماز هم اشکال دارد، در غیر این صورت نماز باطل نیست.

مسألة ۸۱۱ - شرط چهارم باید در نماز، زن عقب تر از مرد بایستد و جای سجده او از جای سجده مرد کمی عقب تر باشد و الا نماز باطل است در این حکم محرم و غیر محرم تفاوتی ندارند، ولی اگر میان مرد و زن دیوار یا پرده و مانند آن باشد، یا به اندازه ده ذراع (تقریباً ۵ متر) فاصله باشد اشکال ندارد.

مسألة ۸۱۲ - اگر زن در کنار مرد یا جلوتر بایستد و با هم وارد نماز شوند نماز هر دو باطل است، اما اگر یکی قبلاً وارد نماز شده باشد نماز او صحیح و نماز دومی باطل است.

مسألة ۸۱۳ - شرط پنجم باید محل پیشانی نمازگزار از جای ایستادن او به اندازه ای بلند نباشد که از صورت سجده بیرون رود و احتیاط واجب آن است بیش از چهار انگشت بسته بلندتر یا پست تر نباشد.

مسألة ۸۱۴ - بودن مرد با زن نامحرم در جالی خلوت که دیگری نمی تواند به آنجا وارد

شود اشکال دارد و احتیاط واجب ترک آن است و نماز خواندن در آنجا نیز اشکال دارد، همچنین نماز خواندن در محلی که مجلس گناه است مثلاً در آنجا شراب می نوشند، قمار می زنند یا غیبت می کنند.

مسألة ۸۱۵ - احتیاط واجب آن است که نماز واجب را در خانه کعبه نخوانند، ولی نماز مستحب اشکال ندارد، بلکه مستحب است در داخل خانه کعبه در مقابل هر زاویه ای دو رکعت نماز بخوانند، ولی نماز بر پشت بام کعبه خواه واجب یا مستحب اشکال دارد.

مکانهایی که نماز خواندن در آنها مستحب یا مکروه است

مسألة ۸۱۶ - مستحب است نماز را در مسجد بخواند و بسیار روی آن تأکید شده و بهتر از همه مسجد، مسجد الحرام است، سپس مسجد پیغمبر ﷺ و بعد مسجد کوفه و بعد از آن مسجد بیت المقدس است و در درجه بعد مسجد جامع هر شهر و بعد از آن مسجد محله و مسجد بازار است.

مسألة ۸۱۷ - برای زنها بهتر آن است که نماز را در خانه بخوانند، ولی اگر خود را از نامحرم به خوبی حفظ کنند بهتر است در مسجد بخوانند و اگر راهی برای یادگرفتن مسائل اسلامی جز از طریق رفتن به مسجد وجود ندارد واجب است به مسجد بروند.

مسألة ۸۱۸ - نماز در حرم امامان (علیهم السلام) مستحب است، بلکه در حدیث آمده نماز در حرم مطهر حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام برابر با دویست هزار نماز است.

مسألة ۸۱۹ - رفتن به مسجدی که نمازگزار ندارد مستحب است و همسایگان مسجد تا عذری نداشته باشند نماز در مسجد را ترک نکنند.

مسألة ۸۲۰ - شایسته است انسان با کسانی که از روی بی اعتنائی، به مسجد مسلمانها حاضر نمی شوند رابطه دوستی برقرار نکند، با آنها غذا نخورد و در کارها با آنها مشورت ننماید و از آنها زن نگیرد و به آنها زن ندهد.

مسألة ۸۲۱ - شایسته است نماز را در این چند جا نخوانند: حمام، زمین نمک زار، مقابل انسانی که نشسته یا ایستاده است، مقابل دری که باز است و درجاده ها و کنار خیابانها در صورتی که مزاحم عبور و مرور مردم نباشد و اگر مزاحم باشد حرام است، همچنین نماز خواندن در مقابل آتش، چراغ، داخل آشپزخانه و هر جا که کوره آتش باشد، مقابل چاه و

چاله‌ای که محل فاضل آب است و روبروی عکس و مجسمه چیزی که روح دارد، مگر آنکه روی آن پرده بکشند و در جایی که عکس باشد هر چند مقابل نمازگزار نیست و در مقابل قبر و روی قبر و در قبرستان و در اطافی که شخص جنب در آن باشد.

مسئله ۸۲۲ - هرگاه انسان در جایی نماز می‌خواند که مردم از جلو او عبور می‌کنند مستحب است جلو خود چیزی بگذارد که میان او و آنها حایل گردد، حتی اگر عصا و تسبیح و ریسمانی هم باشد کافی است.

آداب و احکام مسجد

مسئله ۸۲۳ - نجس کردن مسجد حرام است، خواه زمین مسجد باشد و یا سقف و بام و طرف داخل دیوارها و احتیاط واجب آن است که طرف بیرون دیوار مسجد را هم نجس نکنند، مگر آنکه واقف آن را جزء مسجد قرار نداده باشد.

مسئله ۸۲۴ - هرگاه مسجد نجس شود بر همه لازم است که به طور واجب کفایتی نجاست را برطرف کنند، یعنی اگر یک یا چند نفر اقدام به تطهیر کنند از دیگران ساقط می‌شود و گر نه همه گنهارند و کسی که مسجد را نجس کرده در این حکم با دیگران تفاوتی ندارد.

مسئله ۸۲۵ - هرگاه نتواند مسجد را تطهیر کند مثل اینکه مسافر و در حال عبور باشد، یا احتیاج به کمک دارد و پیدا نکند، احتیاط واجب آن است که به دیگران که می‌توانند تطهیر کنند اطلاع دهد.

مسئله ۸۲۶ - هرگاه جایی از مسجد نجس شود که تطهیر آن بدون کندن یا خراب کردن ممکن نیست باید آنجا را بکنند، یا اگر خرابی زیادی لازم نمی‌آید خراب نمایند و بنا بر احتیاط واجب جایی را که کنده‌اند یا خراب کرده‌اند به حالت اول بازگردانند و بهتر است کسی که نجس کرده تعمیر آن را بر عهده گیرد و اگر مخارجی داشته باشد بنا بر احتیاط واجب ضامن است.

مسئله ۸۲۷ - هرگاه مسجدی را غصب کنند و آن را از صورت مسجد به کلی درآورند، به طوری که دیگر به آن مسجد نگویند، باز هم نجس کردن آن بنا بر احتیاط حرام است و تطهیر آن لازم است.

مسئله ۸۲۸ - آلوده کردن حرم پیامبر ﷺ و امامان (علیهم السلام) اگر موجب هتک باشد

حرام است و در این صورت تطهیر آن نیز واجب است، بلکه اگر بی احترامی هم نباشد احتیاط آن است که آن را تطهیر کنند.

مسألة ۸۲۹ - نجس کردن فرش مسجد نیز حرام است و چنانچه نجس شود باید آن را تطهیر کرد و اگر خسارتی لازم آید کسی که آن را نجس کرده است ضامن است (بنا بر احتیاط واجب).

مسألة ۸۳۰ - بردن عین نجاست مانند خون و بول در مسجد حرام است هر چند بی احترامی به مسجد نباشد بنا بر احتیاط واجب، مگر چیز جزئی که گاه در لباس و بدن شخص وارد شونده یا در لباس بچه‌های کوچک است، اما بردن متنجس (چیزی که نجس شده مانند لباس و کفش نجس) در صورتی که بی احترامی به مسجد نباشد و سبب آلودگی مسجد نیز نشود حرام نیست.

مسألة ۸۳۱ - اگر برای روضه خوانی و مراسم سوگواری یا جشن مذهبی و مانند آن مسجد را چادر بزنند و سیاهی بکوبند و اسباب چای و غذا در آن ببرند، در صورتی که این کارها به مسجد ضرر نرساند و مانع نماز خواندن نشود اشکال ندارد.

مسألة ۸۳۲ - تزیین کردن مسجد به طلا اشکال دارد و همچنین احتیاط آن است که صورت چیزهایی که روح دارد مثل انسان و حیوان در مسجد نقش نکنند.

مسألة ۸۳۳ - اگر مسجد خراب شود نمی‌توانند زمین آن را بفروشند یا داخل ملک و جاده کنند، حتی فروختن در و پنجره‌ها و چیزهای دیگر مسجد حرام است و اگر مسجد خراب شود باید آنها را صرف تعمیر همان مسجد کنند و هرگاه به درد آن مسجد نخورد باید در مساجد دیگر صرف شود و اگر به درد مساجد دیگر نیز نخورد باید آن را بفروشند و پولش را اگر ممکن است صرف تعمیر همان مسجد و گرنه صرف تعمیر مسجد دیگر نمایند.

مسألة ۸۳۴ - ساختن مسجد مستحب است و هر قدر در جای مناسب‌تر و بهتری باشد که مسلمانان از آن بیشتر استفاده کنند بهتر است. تعمیر مسجد نیز مستحب است و از بهترین کارها است و اگر مسجد طوری خراب شود که تعمیر آن ممکن نباشد می‌توانند آن را به کلی خراب کنند و دوباره بسازند.

مسألة ۸۳۵ - مسجدی که خراب نشده و قابل استفاده است اگر نیاز به توسعه دارد می‌توان آن را خراب کرد و بهتر و بزرگتر ساخت.

مسألة ۸۳۶ - تمیز کردن مسجد و روشن کردن چراغ آن و کوشش در تأمین حوائج آن مستحب است و نیز مستحب است کسی که می خواهد به مسجد برود خود را خوشبو کند و لباس پاکیزه بپوشد و ته گفش خود را به هنگام ورود به مسجد واریسی کند که آلوده نباشد و شایسته است موقع داخل شدن پای راست و موقع بیرون آمدن پای چپ را بگذارد و زودتر به مسجد آید و دیرتر از مسجد بیرون رود.

مسألة ۸۳۷ - وقتی انسان وارد مسجد می شود مستحب است دو رکعت نماز به قصد تحیت و احترام مسجد بخواند و اگر نماز واجب یا مستحب دیگری بخواند کافی است.

مسألة ۸۳۸ - خوابیدن در مسجد و سخن گفتن درباره کارهای دنیا و خواندن اشعاری که نصیحت و مانند آن در آن نباشد مکروه است و همچنین انداختن آب دهان و بینی و اخلاط سینه در مسجد و بلند کردن صدا و داد و فریاد و آنچه با موقعیت مسجد منافات دارد مکروه می باشد.

مسألة ۸۳۹ - راه دادن بچه و دیوانه به مسجد مکروه است ولی در صورتی که آوردن بچه ها تولید مزاحمتی نکند و آنها را به مسجد و نماز علاقمند سازد مستحب است و گاه واجب.

مسألة ۸۴۰ - کسی که سیر و پیاز و مانند اینها خورده و بوی دهانش مردم را آزار می دهد مکروه است به مسجد برود.

اذان و اقامه

مسألة ۸۴۱ - مستحب است پیش از نمازهای یومیة اذان و اقامه بگویند و بهتر است حتی الامکان ترک نشود، مخصوصاً «اقامه» ولی برای نماز عید «فطر» و «قربان» و نمازهای واجب دیگر، اذان و اقامه نیست، بلکه سه مرتبه به امید مطلوبیت پروردگار بگویند «الصلوة» و نیز مستحب است به عنوان تبرک و امید ثواب در روز اول که بچه به دنیا می آید، یا پیش از آنکه بند نافش بیفتد در گوش راستش اذان و در گوش چپش اقامه بگویند.

مسألة ۸۴۲ - اذان دارای ۱۸ جمله است به ترتیب زیر:

اللَّهُ أَكْبَرُ چهار مرتبه (یعنی خداوند بزرگتر آن است که به وصف آید).

أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ دو مرتبه (یعنی گواهی می دهم غیر از خداوند یکتا معبود دیگری

نیست).

أَشْهَدُ أَنْ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ دو مرتبه (یعنی گواهی می‌دهم که محمد فرستاده خداست).

حَتَّى عَلَى الصَّلَاةِ دو مرتبه (یعنی پشتاب به سوی نماز).

حَتَّى عَلَى الْفَلَاحِ دو مرتبه (یعنی پشتاب به سوی رستگاری).

حَتَّى عَلَى خَيْرِ الْقَتْلِ دو مرتبه (یعنی پشتاب به سوی بهترین کارها که نماز است).

إِلَّا أَكْبَرُ دو مرتبه (یعنی خداوند بزرگتر از آن است که به وصف آید).

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ دو مرتبه (یعنی هیچ معبودی جز خداوند یکتا نیست).

واقامه ۱۷ جمله است به این ترتیب که همه چیزش مانند اذان است جز اینکه در اول آن

فقط دو مرتبه «اللَّهُ أَكْبَرُ» می‌گویند و در آخر آن یک مرتبه «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» ولی بعد از گفتن «حَتَّى

عَلَى خَيْرِ الْقَتْلِ» (یعنی نماز برپا شد) اضافه می‌شود.

مسألة ۸۴۳ - «أَشْهَدُ أَنْ عَلِيًّا وَلِيُّ اللَّهِ» (یعنی گواهی می‌دهم که علی ولی خدا بر همه خلق

است) جزء اذان و اقامه نیست، ولی خوب است بعد از «أَشْهَدُ أَنْ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ» به قصد

نبرک گفته شود، لکن به صورتی که معلوم شود جزء آن نیست.

مسألة ۸۴۴ - در پنج مورد اذان ساقط می‌شود و بنا بر احتیاط واجب باید آن را ترک کرد:

۱- اذان نماز عصر روز جمعه هنگامی که با نماز جمعه همراه خوانده شود ۲- نماز عصر

روز عرفه که روز نهم ذی الحجه است هنگامی که همراه ظهر خوانده شود ۳- نماز عشاء

شب عید قربان برای کسی که در مشعر الحرام است و آن را با مغرب همراه می‌خواند ۴-

نماز عصر و عشاء زن مستحاضه که باید آن را بلافاصله بعد از نماز ظهر یا مغرب بخواند

۵- نماز عصر و عشاء کسی که نمی‌تواند از بیرون آمدن بول و غائط خودداری کند.

به طور کلی هر نمازی که با نماز قبل همراه خوانده شود اذان آن ساقط می‌شود و فاصله

شدن نافله و تعقیب کافی نیست، ولی اگر نمازها را جدا از هم هر یک را در وقت فضیلت

خود بجا آورند اذان و اقامه هر دو مستحب است.

مسألة ۸۴۵ - در نماز جماعت اگر یک نفر اذان و اقامه بگوید برای همه کافی است و بقیه

بنا بر احتیاط واجب باید اذان و اقامه را ترک کنند.

مسألة ۸۴۶ - هرگاه برای خواندن نماز جماعت به مسجد رود و ببیند نماز جماعت تمام

شده، ولی صفا هنوز به هم نخورده است احتیاط آن است که برای نماز خود اذان و اقامه

نگوید، به شرط اینکه برای جماعت اول اذان و اقامه گفته شده باشد.

مسألة ۸۴۷ - در جایی که عده‌ای مشغول نماز جماعتند یا نماز آنان تازه تمام شده و صفها به هم نخورده است اگر کسی بخواهد فرادی یا با جماعت دیگری که بریا می‌شود نماز بخواند و اذان و اقامه از او ساقط است به شرط اینکه برای آن نماز اذان و اقامه گفته باشند و نماز جماعت صحیح باشد و هر دو نماز در یک مکان و هر دو ادا و مربوط به یک وقت و در مسجد باشد.

مسألة ۸۴۸ - کسی که اذان دیگری را می‌شنود مستحب است هر جمله را که می‌شنود بازگو کند، بازگو کردن اقامه نیز به امید ثواب مستحب است (و آن را حکایت اذان و اقامه گویند).

مسألة ۸۴۹ - اگر مرد اذان زن را بشنود اذان از او ساقط نمی‌شود، ولی اگر زن اذان مرد را بشنود از او ساقط می‌شود.

مسألة ۸۵۰ - در جماعتی که مردان و زنان شرکت دارند اذان و اقامه نماز جماعت را باید مرد بگوید، ولی در جماعت زنان اذان و اقامه زنان کافی است.

مسألة ۸۵۱ - هرگاه کلمات اذان و اقامه را بدون ترتیب بگوید، مثلاً أَشْهَدُ أَنْ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ رَاقِبِلْ مِنْ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ بگوید، باید برگردد و ترتیب را رعایت کند.

مسألة ۸۵۲ - میان اذان و اقامه باید زیاد فاصله ندهد و اگر فاصله به قدری باشد که اقامه مربوط به آن اذان حساب نشود دوباره بگوید و همچنین میان اذان و اقامه با نماز نباید زیاد فاصله شود و الا اذان و اقامه را اعاده نماید.

مسألة ۸۵۳ - اذان و اقامه باید به عربی صحیح گفته شود، بنابراین اگر غلط بگوید، یا ترجمه آنها را به فارسی یا زبان دیگر بگوید صحیح نیست.

مسألة ۸۵۴ - اذان و اقامه را قبل از داخل شدن وقت نماز نمی‌توان گفت و اگر بگوید باطل است.

مسألة ۸۵۵ - هرگاه پیش از گفتن اقامه شک کند که اذان را گفته یا نه، اذان را بگوید، ولی اگر مشغول اقامه شود و شبک کند که اذان را گفته یا نه اعتنا به شک نکند، ولی اگر در جمله‌های اذان و اقامه شک کند احتیاط آن است که برگردد و بجا آورد.

مسألة ۸۵۶ - مستحب است در موقع اذان گفتن رو به قبله بایستد و با وضو باشد و صدا را

- بلند کند و بکشد و بین جمله‌های اذان کمی فاصله دهد و در میان آن حرف نزنند.
- مسألة ۸۵۷ - شایسته است که بدن در موقع گفتن اقامه آرام باشد و اقامه را از اذان آهسته‌تر بگوید و فاصله جمله‌ها را کمتر کند و میان اذان و اقامه یک گام بردارد، یا کمی بنشیند، یا سجده کند یا دعا نماید، یا دو رکعت نماز بجا آورد.
- مسألة ۸۵۸ - بهتر است کسی را که برای اذان، بین می‌کنند عادل و وقت‌شناس و صدایش مناسب و بلند باشد و اذان را در جای بلند بگوید و در صورتی که از بلندگوها استفاده شود مانعی ندارد گوینده اذان در محل پایین قرار گیرد.
- مسألة ۸۵۹ - شنیدن اذان از رادیو و مانند آن برای نماز کافی نیست، بلکه خود نمازگزاران به شرحی که در بالا گفته شد باید اذان بگویند.
- مسألة ۸۶۰ - اذان گفتن به صورت غنا یعنی آهنگی که مناسب مجالس لهو و لعب است حرام و باطل است.
- مسألة ۸۶۱ - احتیاط واجب آن است که اذان را همیشه به قصد نماز بگویند و گفتن اذان برای اعلام دخول وقت بدون قصد نماز بعد از آن مشکل است.

واجبات نماز

- مسألة ۸۶۲ - واجبات نماز یازده چیز است: ۱ - نیت ۲ - قیام ۳ - تکبیرة الاحرام، یعنی «الله اکبر» در اول نماز ۴ - قرائت ۵ - رکوع ۶ - سجود ۷ - ذکر رکوع و سجود ۸ - تشهد ۹ - سلام ۱۰ - ترتیب ۱۱ - موالات (هی در پی بجا آوردن اجزاء نماز).
- مسألة ۸۶۳ - واجبات نماز هر دو گونه است: بعضی رکن است و بعضی غیررکن، رکن چیزی است که اگر آن را بجا نیاورد یا اضافه کند نماز باطل است، خواه عمداً باشد یا از روی سهو و اشتباه، ولی در واجبات غیررکنی هنگامی نماز باطل می‌شود که آن را عمداً کم و زیاد کند و اگر از روی سهو و اشتباه کم و زیاد کند نماز صحیح است.
- مسألة ۸۶۴ - ارکان نماز پنج چیز است: اول نیت دوم تکبیرة الاحرام سوم قیام در موقع گفتن تکبیرة الاحرام و قیام متصل به رکوع، یعنی ایستادن پیش از رکوع چهارم رکوع پنجم دو سجده (البته در نیت زیادی تصور نمی‌شود و زیادی تکبیرة الاحرام نیز اگر از روی سهو باشد نماز را باطل نمی‌کند، هر چند احتیاط مستحب آن است که آن را اعاده کند).

۱ - نیت

مسألة ۸۶۵ - نماز را باید به قصد قربت یعنی برای اطاعت فرمان خدا انجام داد و لازم نیست نیت را به زبان آورد و یا در اول نماز از قلب بگذراند، همین اندازه که اگر سوال کنند چه می‌کنی، بتواند جواب دهند که برای خدا نماز می‌خوانم کافی است.

مسألة ۸۶۶ - در موقع نیت باید قصد کند که نماز ظهر می‌خواند یا «عصر» یا نمازهای دیگر و اگر فقط نیت کند چهار رکعت نماز می‌خوانم کافی نیست، بلکه نمازی را که می‌خواند باید در نیت خود معین کند و احتیاط واجب آن است که قضا و ادا بودن آن را نیز معین نماید.

مسألة ۸۶۷ - نیت باید تا آخر نماز ادامه داشته باشد و اگر طوری غافل شود که نداند چه می‌کند نمازش باطل است.

مسألة ۸۶۸ - هرکس برای ریا یعنی نشان دادن به مردم نماز یا عبادت دیگری را انجام دهد علاوه بر اینکه عبادتش باطل است گناه کبیره نیز انجام داده است و اگر خدا و مردم را هر دو در نظر بگیرد باز عملش باطل و گناه کبیره است.

مسألة ۸۶۹ - اگر قسمتی از نماز را به قصد ریا انجام دهد نماز باطل است، خواه قسمت واجب باشد مثل حمد و سوره، یا مستحب مانند قنوت، بنا بر احتیاط واجب.

مسألة ۸۷۰ - هرگاه اصل نماز را برای خدا می‌خواند، ولی به قصد ریا آن را در مسجد یا در اول وقت یا با جماعت انجام می‌دهد نمازش باطل است، ولی اگر برای ریا نیست بلکه نماز خواندن در اول وقت یا در مسجد برای او راحت‌تر است اشکالی ندارد.

۲ - تکبیرة الاحرام

مسألة ۸۷۱ - اولین جزء نماز «الله اکبر» است که آن را «تکبیرة الاحرام» می‌گویند و ترک آن خواه از روی عمد باشد یا سهو نماز را باطل می‌کند، اما اضافه کردن آن (یعنی بجای یک الله اکبر مثلاً دو مرتبه الله اکبر بگوید) اگر عمدی باشد موجب باطل شدن نماز است.

مسألة ۸۷۲ - «الله اکبر» مانند سایر ذکرهای نماز و حمد و سوره باید به عربی صحیح گفته شود و عربی غلط یا ترجمه آن کافی نیست.

مسألة ۸۷۳ - باید موقع گفتن تکبیرة الاحرام بدن آرام باشد و اگر در حالی که مثلاً قدم بر

می دارد الله اکبر بگوید باطل است و چنانچه سهواً بگوید احتیاط واجب آن است کاری کند که نماز باطل شود (مثلاً صورت را به طرف پشت قبله کند) و دوباره تکبیر بگوید.

مسألة ۸۷۴ - تکبیر و حمد و سوره و سایر ذکرهای نماز را باید طوری بخواند که اگر مانعی در کار نباشد حداقل خودش آن را بشنود.

مسألة ۸۷۵ - کسانی که به خاطر بیماری یا لال بودن نمی توانند تکبیر را درست بگویند باید هر طوری می توانند بگویند و اگر هیچ نمی توانند بگویند احتیاط واجب آن است که اشاره کنند و با زبانی که در میان افراد کور و لال متعارف است آن را ادا نمایند و در قلب خود نیز بگذارند.

مسألة ۸۷۶ - مستحب است بعد از تکبیرة الاحرام به قصد این دعا را بخوانند: «یا مُحْسِنُ قَدْ أَتَاكَ الْمُسِيءُ وَ قَدْ أَمَرْتَ الْمُحْسِنَ أَنْ يَتَجَاوَزَ عَنِ الْمُسِيءِ وَأَنَا الْمُسِيءُ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ عَلَيَّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ تَجَاوَزْ عَنِّي قَبِيحٌ مَا تَقْلَمُ مِنِّي. یعنی «ای خدای نیکوکارا بنده گنهکارت به در خانه تو آمده است و تو امر کرده ای که نکوکار از گنهکار بگذرد، تو نیکوکاری و من گنهکارم، به حق محمد و آل محمد رحمتت را بر محمد و آل محمد بفرست و از کارهای زشتی که می دانی از من سرزده بگذره».

مسألة ۸۷۷ - مستحب است در موقع گفتن تکبیرة الاحرام و سایر تکبیرهای نماز دستها را تا مقابل گوش بالا ببرد.

مسألة ۸۷۸ - هرگاه شک کند که تکبیرة الاحرام را گفته یا نه، چنانچه مشغول خواندن حمد شده است به شک خود اعتنا نکند و اگر چیزی نخوانده باید تکبیر را بگوید و هرگاه می داند تکبیرة الاحرام را گفته اما شک دارد که صحیح گفته است یا نه، اگر این شک بعد از گفتن تکبیر پیدا شود اعتنا نکند.

۳ - قیام

مسألة ۸۷۹ - قیام یعنی ایستادن، در دو جای نماز، واجب و رکن است؛ هنگام گفتن تکبیرة الاحرام و قیام قبل از رکوع که آن را «قیام متصل به رکوع» گویند، ولی قیام در موقع خواندن حمد و سوره و همچنین بعد از رکوع واجب است اما رکن نیست.

مسألة ۸۸۰ - هرگاه رکوع را فراموش کند و بعد از حمد و سوره بنشیند و یادش بیاید که

رکوع نکرده باید بایستند و به رکوع رود و اگر به حالت خمیدگی به رکوع برگردد نماز او باطل است زیرا قیام متصل به رکوع را بجا نیاورده است.

مسألة ۸۸۱ - در موقع قیام نباید بدن و پاها را حرکت دهد و به طرفی خم شود یا به جایی تکیه کند، ولی اگر از روی ناچاری باشد مانعی ندارد.

مسألة ۸۸۲ - هرگاه در حال قیام برای حمد و سوره از روی فراموشی بدن و پاها را حرکت دهد یا به طرفی خم شود نماز باطل نیست، اما اگر در موقع تکبیرة الاحرام و قیام متصل به رکوع باشد، بنا بر احتیاط واجب باید نماز را تمام کند و اعاده نماید.

مسألة ۸۸۳ - هرگاه در موقع قیام روی یک پا بایستند نمازش اشکال دارد، ولی لازم نیست سنگینی بدن را به طور مساوی روی هر دو پا قرار دهد.

مسألة ۸۸۴ - اگر پاها را بیش از اندازه گشاد بگذارد به طوری که از شکل ایستادن بیرون رود نمازش باطل است، مگر اینکه ناچار باشد.

مسألة ۸۸۵ - هرگاه در نماز می خواهد کمی جلو یا عقب رود یا بدن را کمی به طرف راست و چپ حرکت دهد باید چیزی نگوید ولی *بِحَوْلِ اللَّهِ وَقُوَّتِهِ أَقُومُ وَأَقْعُدُ* را باید در حال برخاستن بگوید.

مسألة ۸۸۶ - در موقع ذکرهای واجب نماز نیز باید بدن آرام باشد، بلکه احتیاط واجب آن است که در ذکرهای مستحب نیز این معنی رعایت شود.

مسألة ۸۸۷ - هرگاه در حال حرکت بدن ذکر بگوید مثلاً موقع رفتن رکوع یا در حال رفتن به سجده تکبیر آن را بگوید، احتیاط آن است که نماز را دوباره بخواند، مگر آنکه قصدش مطلق ذکر باشد، یعنی نه آن تکبیر مخصوصی که مثلاً قبل از سجده در حال ایستادن گفته می شود، بلکه از آنجا که ذکر خدا در هر جای نماز خوب است تکبیر می گوید.

مسألة ۸۸۸ - هرگاه در موقع قرائت حمد و سوره یا تسبیحات بی اختیار به قدری حرکت کند که از حال آرام بودن بدن خارج شود و یا مثلاً در میان جمعیت باشد و به او تنه بزنند او را حرکت دهند احتیاط واجب آن است که بعد از آرام گرفتن بدن آنچه را در حال حرکت خوانده دوباره بخواند.

مسألة ۸۸۹ - هرگاه در بین نماز از ایستادن عاجز شود باید بنشیند و اگر از نشستن هم عاجز شود باید بخوابد، ولی تا بدنش آرام نگرفته باید چیزی نخواند.

مسألة ۸۹۰ - کسی که نمی تواند ایستاده نماز بخواند باید بنشیند، ولی اگر بتواند بایستد و به عصا یا دیوار و مانند آن تکیه دهد، یا پاهایش را از هم دور بگذارد باید ایستاده نماز بخواند، مگر اینکه فوق العاده برای او زحمت داشته باشد، همچنین مادام که می تواند نشسته نماز بخواند هر چند به چیزی تکیه کند باید خوابیده نماز بخواند و هرگاه نتواند باید به پهلو راست بخوابد، به طوری که جلو بدن او رو به قبله باشد و اگر نتواند به پهلو راست بخوابد، به طوری که جلو بدن او رو به قبله باشد و اگر نتواند به پهلو چپ و اگر آن هم ممکن نیست به پشت بخوابد به طوری که کف پاهای او رو به قبله باشد.

مسألة ۸۹۱ - کسی که می تواند قسمتی از نماز را ایستاده بخواند واجب است آن مقدار را بایستد و بقیه را بنشیند و اگر نتوانست بخوابد.

مسألة ۸۹۲ - هرگاه کسی بر اثر ناتوانی نماز را خوابیده بخواند، اگر در بین نماز بتواند بنشیند باید آن مقدار را که می تواند بنشیند و یا اگر می تواند برخیزد و همچنین کسانی که نشسته نماز می خوانند و در اثناء نماز توانایی ایستادن پیدا می کنند باید بایستند، ولی تا بدن آرام نگرفته است چیزی نخوانند.

مسألة ۸۹۳ - کسی که احتمال می دهد تا آخر وقت بتواند ایستاده نماز بخواند بنا بر احتیاط واجب در اول وقت نماز نخواند.

مسألة ۸۹۴ - هرگاه توانایی بر ایستادن دارد اما می داند با احتمال عفلائی می دهد که برای او ضرر داشته باشد، یا بیماریش طولانی می شود، یا مثلاً زخم یا شکستگی استخوان او دیر التیام پیدا می کند، باید نشسته نماز بخواند و اگر آن هم ضرر دارد خوابیده نماز بخواند.

مسألة ۸۹۵ - شایسته است در حال ایستادن بدن را راست نگه دارد، شانه ها را پایین بیندازد، دستها را روی رانها بگذارد، انگشتها را به هم بچسباند، سنگینی بدن را به طور مساوی روی دو پا بیندازد و به محل سجده نگاه کند و با خضوع و خشوع باشد، مردان کمی پاها را باز بگذارند و زنان به هم بچسبانند.

۳ - قرائت

مسألة ۸۹۶ - در رکعت اول و دوم نمازهای واجب روزانه باید بعد از تکبیرة الاحرام سورة حمد را قرائت کند و بعد از آن بنا بر احتیاط واجب یک سورة تمام از قرآن مجید را و

خواندن یک یا چند آیه کافی نیست.

مسئله ۸۹۷ - در تنگی وقت یا در جایی که ترس از دزد یا درنده‌ای باشد می‌توان سوره را ترک کرد و همچنین در جایی که عجله برای کار مهمی داشته باشد.

مسئله ۸۹۸ - واجب است قرائت حمد قبل از سوره باشد و اگر عمداً برخلاف این انجام دهد نمازش باطل است و اگر از روی اشتباه باشد چنانچه قبل از رکوع یادش بیاید باید برگردد و درست بخواند، اما اگر بعد از رسیدن به حد رکوع یادش بیاید نمازش صحیح است، همچنین اگر حمد یا سوره یا هر دو را فراموش کند.

مسئله ۸۹۹ - هرگاه در نماز واجب یکی از چهار سوره‌ای را که آیه سجده دارد^(۱) عمداً بخواند بنا بر احتیاط واجب باید سجده را بجا آورد سپس برخیزد و حمد و سوره دیگری بخواند و نماز را تمام کند و بعد از اعاده نماید و چنانچه سهواً مشغول خواندن سوره سجده شود اگر قبل از رسیدن به آیه سجده متوجه گردد باید آن سوره را رها کرده و سوره دیگری بخواند و اگر از نصف گذشته باشد احتیاطاً نماز را اعاده کند و اگر بعد از خواندن آیه سجده بفهمد باید به ترتیب بالا عمل کند.

مسئله ۹۰۰ - خواندن سوره‌های سجده در نمازهای مستحب مانعی ندارد و باید به دنبال آیه سجده، سجده کند، سپس برخیزد و نماز را ادامه دهد.

مسئله ۹۰۱ - در نمازهای مستحبی می‌توان سوره را ترک کرد حتی آن نماز مستحبی که به واسطه نذر کردن واجب شده باشد، ولی نمازهای مستحبی مخصوصی که سوره‌های خاصی دارد باید به دستور آن عمل کرد.

مسئله ۹۰۲ - مستحب است در رکعت اول نماز جمعه و همچنین نماز ظهر روز جمعه بعد از حمد، سوره جمعه بخواند و در رکعت دوم، سوره منافقین را و هرگاه مشغول یکی از اینها شود احتیاط واجب آن است که به سوره دیگری عدول نکند.

مسئله ۹۰۳ - عدول کردن از سوره قل هو الله، یا سوره قل یا ایها الکافرون به سوره دیگری در هر نماز باشد جایز نیست، جز در نماز جمعه که اگر بجای سوره جمعه و منافقین یکی از این دو سوره را بخواند پیش از آنکه به نصف برسد می‌تواند آن را رها کرده، سوره جمعه و

۱- سوره الم سجده - سوره حم سجده (فصلت) - سوره والنجم و سوره اقرأ (علق).

منافقین را بخواند.

مسألة ۹۰۴ - هرگاه غیر سوره قل هو الله و قل یا ایها الکافرون را در نماز بخواند می تواند آن را رها کرده و سوره دیگری را بخواند، به شرط اینکه به نصف نرسیده باشد.

مسألة ۹۰۵ - هرگاه مقداری از سوره را فراموش کند، یا از جهت تنگی وقت نتواند به سوره ادامه دهد، می تواند آن سوره را رها کرده و سوره دیگری را بخواند، خواه از نصف گذشته شد و خواه سوره قل هو الله احده و یا قل یا ایها الکافرون باشد یا نه.

مسألة ۹۰۶ - واجب است مردان حمد و سوره نماز «صبح» و «مغرب» و «عشا» را بلند و حمد و سوره نماز «ظهر» و «عصر» را آهسته بخوانند و زنان نیز باید حمد و سوره نماز ظهر و عصر را آهسته بخوانند، اما حمد و سوره نماز صبح و مغرب و عشا را می توانند بلند یا آهسته بخوانند، ولی اگر نامحرم صدای آنها را بشنود احتیاط مستحب آن است که آهسته بخوانند.

مسألة ۹۰۷ - در جایی که باید حمد و سوره را بلند بخواند اگر عمداً یک کلمه را آهسته بخواند نماز باطل است، همچنین در جایی که باید آهسته بخواند اگر یک کلمه را بلند بخواند نماز باطل می شود.

مسألة ۹۰۸ - هرگاه در جایی که باید قرائت را بلند بخواند عمداً آهسته بخویند یا در جایی که باید آهسته بخواند عمداً بلند بخواند نمازش باطل است، ولی اگر از روی فراموشی، یا ندانستن مسأله باشد، صحیح است، مگر اینکه در یاد گرفتن مسأله کوتاهی کرده باشد که بنا بر احتیاط واجب اعاده می کند.

مسألة ۹۰۹ - هرگاه در اثناء حمد و سوره متوجه شود مقداری را برخلاف دستور بالا سهواً بلند یا آهسته خوانده لازم نیست برگردد، هر چند بهتر است که برگردد و صحیح بخواند.

مسألة ۹۱۰ - هرگاه کسی در قرائت و ذکر نماز صدای خود را بیش از حد معمول بلند کند و با فریاد بخواند نمازش باطل است.

مسألة ۹۱۱ - باید قرائت و ذکر نماز را صحیح بخواند و اگر نمی داند یاد بگیرد، اما کسانی که نمی توانند تلفظ صحیح را یاد بگیرند باید همانطور که می توانند بخوانند و برای چنین شخصی بهتر است که تا می تواند نماز خود را با جماعت بجا آورند.

مسألة ۹۱۲ - کسی که در یاد گرفتن قرائت و ذکر نماز کوتاهی کرده نمازش باطل است و اگر وقت تنگ شده احتیاط واجب آن است که با جماعت نماز بخواند و اگر دسترسی به جماعت ندارد نمازش در تنگی وقت صحیح است.

مسألة ۹۱۳ - کسی نمی تواند برای یاد دادن و اجبات نماز، مزد بگیرد (بنا بر احتیاط واجب) اما برای مستحبات مانعی ندارد، مگر اینکه از شعائر دین باشد یا حفظ احکام الهی منوط به تعلیم آن گردد.

مسألة ۹۱۴ - هرگاه یکی از کلمات حمد و سوره یا ذکرهای دیگر نماز را نداند، یا زیر و زیر آن را غلط بخواند، یا حرفی را به حرف دیگری تبدیل کند، مثلاً بجای (ض) (ز) بگوید به طوری که از نظر لغت عرب غلط باشد، نماز او باطل است.

مسألة ۹۱۵ - هرگاه کلمه یا تلفظ آیه یا ذکر را صحیح می دانسته و مدتی در نمازها خوانده و بعد می فهمد غلط بوده، نمازش اعاده ندارد، هر چند احتیاط مستحب اعاده یا قضای آن است.

مسألة ۹۱۶ - لازم نیست آنچه را علمای تجوید برای بهتر خوانی قرآن ذکر کرده اند رعایت کند، بلکه لازم است طوری بخواند که بگویند عربی صحیح است هر چند رعایت دستورات تجوید بهتر است.

مسألة ۹۱۷ - احتیاط واجب آن است که در نماز، وقف به حرکت ننماید و معنی وقف به حرکت آن است که زیر و زیر آخر کلمه را بگوید اما بین آن کلمه و کلمه بعد فاصله دهد، مثل اینکه بگوید: «اللَّهُ أَكْبَرُ» (و آخر آن را پیش دهد) اما مدتی سکوت کند بعد بِسْمِ اللّٰهِ را شروع نماید، ولی وصل به سکون مانعی ندارد، هر چند ترک آن بهتر است، معنی وصل به سکون این است که آخر جمله را بدون زیر و زیر بخواند و بلافاصله آیه یا کلمه بعد را بگوید.

مسألة ۹۱۸ - در رکعت سوم و چهارم نمازهای سه رکعتی و چهار رکعتی مخیر است که حمد بخواند (بدون سوره) یا سه مرتبه تسبیحات اربعه یعنی «سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ» بگوید، بلکه یک مرتبه نیز کافی است و مانعی ندارد در یک رکعت حمد و در رکعت دیگر تسبیحات بگوید.

مسألة ۹۱۹ - واجب است در رکعت سوم و چهارم نماز، حمد یا تسبیحات اربعه را آهسته

بخوانند، حتی بسم الله را (بنابر احتیاط واجب).

مسألة ۹۲۰ - اگر در رکعت اول و دوم نماز به گمان اینکه رکعت سوم و چهارم است تسبیحات بگوید، چنانچه پیش از رکوع متوجه شود باید برگردد و حمد و سوره بخواند و اگر در رکوع یا بعد از آن بفهمد نمازش صحیح است و احتیاط مستحب آن است که دو سجده سهو بجا آورد.

مسألة ۹۲۱ - اگر در رکعت سوم یا چهارم می‌خواست حمد بخواند تسبیحات به زبانش آمد، یا به عکس می‌خواست تسبیحات بخواند حمد به زبانش آمد، کافی نیست، باید برگردد و دوباره حمد یا تسبیحات را بخواند، ولی اگر هر دو در نیت او بوده است هر کدام به زبانش آید کافی است.

مسألة ۹۲۲ - مستحب است بعد از تسبیحات استغفار کند مثلاً بگوید: «أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ رَبِّي وَأَتُوبُ إِلَيْهِ» یا بگوید: «اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي».

مسألة ۹۲۳ - اگر در رکوع یا بعد از آن شک کند که تسبیحات را خوانده یا نه، اعتنا به شک نکنند، اما اگر هنوز به اندازه رکوع خم نشده احتیاط واجب آن است که برگردد و بخواند. مسألة ۹۲۴ - هرگاه در آیه و یا ذکری از نماز شک کند باید آن را تکرار کند تا صحیح بگوید، اما اگر به حد وسواس برسد باید اعتنا نکند و اگر اعتنا کند نمازش اشکال دارد و بنابر احتیاط واجب باید دوباره بخواند.

مسألة ۹۲۵ - مستحب است در رکعت اول نماز پیش از خواندن حمد بگوید: «أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ» و نیز مستحب است «بِسْمِ اللَّهِ» را در رکعت اول و دوم نماز ظهر و عصر در جماعت بلند بگوید، همچنین مستحب است حمد و سوره و اذکار نماز را شمرده بخواند و آیات را به هم نچسباند و مخصوصاً به معنی آنها توجه داشته باشند و اگر نماز را با جماعت می‌خواند بعد از تمام شدن حمد امام، به امید ثواب پروردگار بگوید: «وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ» و بعد از خواندن سوره «قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ» یک یا دو یا سه مرتبه بگوید: «كَذَلِكَ اللَّهُ رَبِّي» یا «كَذَلِكَ اللَّهُ رَبُّنَا».

مسألة ۹۲۶ - شایسته است در نمازها در رکعت اول سوره «إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ» و در رکعت دوم سوره قل هو الله احد را بخواند و هیچ سوره‌ای را در هر دو رکعت تکرار نکند، مگر سوره قل هو الله و سزاوار نیست در تمام نمازهای شبانه روز سوره قل هو الله احد را ترک کند و بهتر

است سوره‌هایی برای نماز انتخاب شود که مردم را متوجه اموری که به آن نیاز دارند و ترک گناهانی که به آن آلوده‌اند کند.

۵ - رکوع

مسألة ۹۲۷ - در هر رکعت بعد از قرائت، یک رکوع واجب است، یعنی به اندازه‌ای خم شود که اگر بخواهد کف دستها را به زانو بگذارد بتواند، بلکه احتیاط واجب آن است که کف دستها را بر زانو بگذارد.

مسألة ۹۲۸ - کسی که دست یا زانوی او یا دیگران تفاوت دارد، مثلاً دستش خیلی بلند است که اگر کمی خم شود به زانو می‌رسد، یا زانوبش خیلی پایین است چنین کسی باید به اندازه معمول خم شود.

مسألة ۹۲۹ - کسی که نماز نشسته می‌خواند برای رکوع باید به قدری خم شود که بگویند رکوع کرده است.

مسألة ۹۳۰ - خم شدن باید به قصد رکوع باشد، بنابراین اگر بدون این قصد خم شود نمی‌تواند آن را رکوع حساب کند، بلکه باید بایستد و به قصد رکوع خم شود.

مسألة ۹۳۱ - در رکوع واجب است ذکر بگوید، ذکر رکوع بنا بر احتیاط واجب سه مرتبه «سُبْحَانَ اللَّهِ» یا یک مرتبه «سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ وَ بِحَمْدِهِ» است که باید به عریص صحیح گفته شود و مستحب است آن را سه یا پنج یا هفت مرتبه تکرار کند.

مسألة ۹۳۲ - در موقع ذکر واجب باید بدن آرام باشد و برای ذکر مستحب نیز اگر آن را به قصد ذکر رکوع می‌گوید آرام بودن بدن لازم است.

مسألة ۹۳۳ - هرگاه در موقعی که مشغول ذکر واجب است کسی به او تنه بزند، یا به علت دیگری بدن از آرامش بیرون رود، باید بعد از آرام گرفتن دوباره ذکر را بگوید، ولی حرکات مختصر اشکال ندارد.

مسألة ۹۳۴ - هرگاه ذکر را قبل از رسیدن به حد رکوع و آرام گرفتن بدن بگوید باید آن را بعد از آرام گرفتن اعاده کند، حتی اگر عمداً این کار را کند احتیاط این است که نماز را نیز بعداً اعاده نماید.

مسألة ۹۳۵ - هرگاه پیش از تمام شدن ذکر واجب عمداً سر از رکوع بردارد نمازش باطل

است و اگر سهواً باشد چنانچه پیش از خارج شدن از حال رکوع متوجه شود باید در حال آرامی بدن دوباره ذکر را بگوید و اگر بعد از آنکه از حال رکوع خارج شد متوجه گردد، نمازش صحیح است.

مسألة ۹۳۶ - کسانی که نمی توانند به اندازه رکوع خم شوند اگر بتوانند باید به چیزی تکیه کنند و رکوع نمایند و اگر آن هم ممکن نشود باید به هر اندازه ممکن است خم شوند و اگر هیچ نتواند خم شود باید رکوع را به صورت نشسته انجام دهد، و اگر آن هم ممکن نشود در حال ایستاده با سر اشاره می کند و اگر این را هم نتواند به نیت رکوع چشمها را بر هم می گذارد و ذکر را می گوید و به نیت برخاستن از رکوع چشمها را باز می کند.

مسألة ۹۳۷ - هرگاه کسی می تواند رکوع کند اما به خاطر بیماری یا علت دیگری نمی تواند به اندازه ذکر واجب توقف کند باید پیش از آنکه از حال رکوع خارج شود ذکر واجب را بگوید هر چند بدن آرام نباشد و اگر نتواند، در حال برخاستن ذکر را تمام کند.

مسألة ۹۳۸ - هرگاه کسی بر اثر پیری منحنی شده، یا به خاطر بیماری یا به علت دیگر به حالتی شبیه رکوع در آمده، باید در موقع نماز آن قدر که می تواند کمر را برای قرائت راست کند و اگر نمی تواند لاقبل برای رکوع قدری کمر را راست کند سپس به حال رکوع در آید و اگر آن هم ممکن نشود برای انجام رکوع کمی بیشتر خم شود، به شرط اینکه از حالت رکوع خارج نگردد و اگر آن هم ممکن نشود احتیاج این است که هم با سر اشاره کند و هم قصد کند که آن حالتش جزء رکوع باشد.

مسألة ۹۳۹ - رکوع از واجبات رکنی است که اگر ترک شود یا در یک رکعت دو رکوع یا بیشتر بجا آورد نماز باطل است خواه عمداً باشد یا از روی سهو و فراموشی.

مسألة ۹۴۰ - بعد از تمام شدن رکوع، واجب است راست بایستد و بعد از آرام گرفتن بدن به سجده رود و اگر عمداً این کار را ترک کند نمازش باطل است، اما اگر از روی سهو باشد اشکالی ندارد.

مسألة ۹۴۱ - هرگاه رکوع را فراموش کند و پیش از سجده اول یا میان دو سجده، یا قبل از آنکه پیشانی برای سجده دوم به زمین رسد متوجه شود، باید برگردد و بایستد و بعد به رکوع رود.

مسألة ۹۴۲ - مستحب است پیش از رفتن به رکوع در حالی که راست ایستاده «الله اکبر»

بگوید و در حال رکوع زانوها را عقب دهد و پشت را صاف نگهدارد، گردن را بکشد و مساوی پشت نگهدارد و میان دو قدم نگاه کند و بعد از آنکه از رکوع برخاست و راست ایستاد در حالی که بدن آرام است بگوید: «سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ».

مسألة ۹۴۳ - در احکام رکوع غرقی بین نماز واجب و مستحب نیست، حتی زیادی رکوع بنا بر احتیاط واجب.

۶ - سجود

مسألة ۹۴۴ - در هر رکعت از نمازهای واجب و مستحب دو سجده واجب است و محل آن بعد از رکوع است و هرگاه هر دو را عمداً یا از روی فراموشی ترک کند یا به جای دو سجده چهار سجده بجا آورد نماز باطل است، اما زیادی یا کمی یک سجده به شرط اینکه از روی سهو باشد نماز را باطل نمی‌کند.

مسألة ۹۴۵ - در سجده باید هفت موضع بر زمین قرار گیرد: پیشانی، کف دستها، سر دو زانو، سر دو انگشت بزرگ پا و هرگاه یکی از این اعضا را عمداً بر زمین نگذارد سجده اش باطل است و اگر سهواً پیشانی را به زمین نگذارد باز سجده باطل است، اما اگر پیشانی به زمین باشد و بعضی دیگر از اعضا را سهواً به زمین نگذارد سجده صحیح است.

مسألة ۹۴۶ - ذکر سجده نیز واجب است و احتیاط آن است که حداقل سه مرتبه «سُبْحَانَ اللَّهِ» یا یک مرتبه «سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى وَبِحَمْدِهِ» بگوید و هرچه بیشتر بگوید بهتر است.

مسألة ۹۴۷ - در سجده باید بدن به مقدار گفتن ذکر واجب آرام باشد، در موقع ذکر مستحب نیز اگر آن را به قصد ذکری که برای سجده دستور داده شده بگوید آرام بودن بدن لازم است و اما اگر به قصد ذکر مطلق باشد که در هر جای نماز جایز است حرکت مانعی ندارد.

مسألة ۹۴۸ - هرگاه پیش از آنکه بدن آرام بگیرد ذکر سجده را شروع کند باطل است، همچنین اگر قسمتی از آن را هنگام بلند شدن از سجده بگوید، اما اگر سهواً باشد مانعی ندارد و اگر قبل از برداشتن سر از سجده، متوجه شود باید ذکر را اعاده کند.

مسألة ۹۴۹ - هنگامی که مشغول ذکر نیست می‌تواند بعضی از اعضای هفتگانه را جز پیشانی از زمین بردارد، یا جابجا کند، ولی در موقع ذکر جایز نیست.

- مسألة ۹۵۰ - بعد از سجده اول باید بنشینند تا بدن آرام گیرد و دوباره به سجده رود.
- مسألة ۹۵۱ - بنا بر احتیاط واجب جای پیشانی نمازگزار باید از جای زانوهایش بیش از چهار انگشت بسته، بالاتر و پایین تر نباشد، همچنین جای پیشانی نسبت به جای انگشتان پای او، خواه زمین سرایشی باشد یا نباشد.
- مسألة ۹۵۲ - هر گاه پیشانی را سهواً بر جایی بگذارد که از محل زانوها یا انگشتان پا بیش از چهار انگشت بسته، پست تر و بلند تر باشد، اگر بلندی به حدی است که به آن سجده کند، باید سر را بردارد و روی چیزی بگذارد که بلندی آن از چهار انگشت بسته کمتر است، اما اگر به قدری است که سجده به آن می گویند واجب است پیشانی را از روی آن به روی چیزی بکشد که به اندازه چهار انگشت بسته یا کمتر است و اگر کشیدن پیشانی ممکن نیست، احتیاط آن است که نماز را تمام کند و دوباره بخواند.
- مسألة ۹۵۳ - پیشانی باید روی چیزی قرار گیرد که سجده بر آن صحیح است و شرح آن به خواست خداداد مسائل آینده ذکر می شود و اگر حایلی در این وسط باشد مانند موی سر یا چرک بودن مهر به حدی که پیشانی به خود مهر نرسد سجده باطل است، ولی تغییر رنگ مهر اشکالی ندارد.
- مسألة ۹۵۴ - هر گاه نتواند کف دستها را بر زمین بگذارد باید پشت دستها را به زمین بگذارد و اگر آن هم ممکن نیست میج دستها را بر زمین بگذارد و چنانچه آن هم ممکن نباشد بنا بر احتیاط واجب هر جای دست تا رانج ممکن شود روی زمین می گذارد و در صورتی که نتواند، بازو را بگذارد.
- مسألة ۹۵۵ - بنا بر احتیاط واجب باید هنگام سجده سر دو انگشت پاها بر زمین باشد و انگشتهای دیگر کافی نیست، حتی اگر ناخن انگشت بزرگ پا طوری بلند باشد که سر انگشت به زمین نرسد اشکال دارد.
- مسألة ۹۵۶ - کسی که مقداری از شست پایش بریده شده باید بقیه را بر زمین بگذارد و اگر چیزی نمانده بقیه انگشتان را بگذارد و اگر انگشت ندارد، مقداری از پا که باقیمانده بر زمین می گذارد.
- مسألة ۹۵۷ - هر گاه به طور غیر معمول سجده کند مثلاً بخوابد و هفت عضو بدن را بر بچسباند سجده اش باطل است.

مسألة ۹۵۸ - هرگاه در پیشانی دمل و مانند آن باشد و نتواند آن را بر مهر و مانند آن بگذارد می تواند مهر را در کنار پیشانی یا در هر دو طرف قرار دهد و مهر را در هر دو طرف آن قدر از زمین بلند کند که دمل در وسط آن فرار گیرد به شرط اینکه از چهار انگشت بسته بلندتر باشد و هرگاه دمل یا زخم تمام پیشانی را گرفته باشد باید به یکی از دو طرف بیرون پیشانی سجده کند و اگر ممکن نیست چانه را بر مهر می گذارد و اگر آن هم ممکن نیست هر جای از صورت که ممکن شود بر مهر بگذارد و اگر به هیچ جای از صورت ممکن نشود باید به اندازه ای که می تواند خم شود.

مسألة ۹۵۹ - کسی که نمی تواند پیشانی را بر زمین بگذارد باید به اندازه ای که می تواند خم شود و مهر یا چیز دیگری که سجده بر آن صحیح است بر محل بلندتری قرار دهد که پیشانی به آن برسد و کف دستها و زانوها و انگشتان را به طور معمول بر زمین بگذارد و هرگاه نتواند خم شود باید با سر اشاره کند و الا با چشمها اشاره می نماید، یعنی آن را به قصد سجده می بندد و به نیت سر برداشتن باز می کند و در هر صورت احتیاط واجب آن است که مهر را بلند کند و بر پیشانی بگذارد، اگر هیچ یک از اینها را نتواند احتیاط این است که در قلبش نیت سجده کند.

مسألة ۹۶۰ - هرگاه پیشانی بی اختیار از جای سجده بلند شود و برگردد، یک سجده حساب می شود، چه ذکر سجده را گفته باشد یا نه، ولی اگر اختیارات آن را بردارد اگر قبل از ذکر و از روی عمد باشد نمازش باطل است و الا اشکال ندارد.

مسألة ۹۶۱ - در مورد تنبیه می تواند بر فرش و مانند آن سجده نماید و لازم نیست برای نماز به جای دیگری رود تا روی مهر سجده کند، ولی اگر در همان جا بتواند روی سنگ یا بویا و مانند آن سجده کند واجب است.

مسألة ۹۶۲ - سجده کردن روی چیزی که بدن روی آن آرام نمی گیرد اشکال دارد، ولی چنانکه قبلاً نیز گفتیم اگر در کشنی و قطار و مانند آن بتواند واجبات نماز را در حال حرکت این وسایل نقلیه رعایت کند نمازش صحیح است، اگر انسان روی تشک یا چیز دیگری سجده کند که بدن در اول آرام نیست و بعد آرام می گیرد مانعی ندارد.

مسألة ۹۶۳ - هرگاه زمین گل باشد که اگر بخواهد سجده کند بدن و لباس او آلوده می شود می تواند ایستاده نماز بخواند و برای سجده با سر اشاره کند.

مسألة ۹۶۴ - بعد از سجده دوم در جایی که تشهد واجب نیست بهتر است لحظه‌ای بنشیند سپس برای رکعت بعد برخیزد.

چیزهایی که سجده بر آنها صحیح است

مسألة ۹۶۵ - هنگام سجده باید پیشانی بر زمین یا چیزهایی که از زمین می‌روید مانند چوب و برگ درختان باشد، ولی سجده بر چیزهای خوراکی و پوشاکی هر چند از زمین بروید جایز نیست و همچنین سجده کردن بر فلزات مانند طلا و نقره باطل است، اما سجده بر سنگهای معدنی مانند سنگ مرمر و سنگهای سفید و سیاه و حتی عقیق اشکال ندارد.

مسألة ۹۶۶ - احتیاط واجب آن است که بر برگ درخت موکه بعضی آن را در غذا مصرف می‌کنند سجده نکند.

مسألة ۹۶۷ - سجده بر علف و گاه و مانند اینها که از زمین می‌روید و خوراک حیوان است اشکال ندارد و همچنین سجده بر گلهایی که خوراکی انسان نیستند، اما گلهای گیاهانی که از قبیل داروی خوراکی هستند مانند گل بنفشه و گل گاوزبان بنا بر احتیاط، سجده بر آنها صحیح نیست، همچنین سجده بر گیاهانی که در بعضی از شهرها خوراکی است و در بعضی از شهرها خوراکی نیست.

مسألة ۹۶۸ - سجده بر سنگ آهک و سنگ گچ چه قبل از پخته شدن و چه بعد از آن صحیح است، همچنین بر آجر و سفال و سیمان نیز جایز است.

مسألة ۹۶۹ - سجده بر کاغذ جایز است مگر آنکه یقین داشته باشیم از پنبه یا چیزهایی ساخته شده که سجده بر آنها شرعاً جایز نیست و از آنجا که غالب کاغذها را در حال حاضر از چوب می‌سازند و یا حداقل شک داریم از چه می‌سازند سجده بر آنها جایز است.

مسألة ۹۷۰ - بهتر از هر چیز برای سجده «خاک» مخصوصاً «تربت حضرت سیدالشهدا^{علیه السلام}» است که یادآور خونهای شهیدان می‌باشد.

مسألة ۹۷۱ - هرگاه چیزی که سجده بر آن صحیح است در اختیار ندارد، یا به واسطه گرمی و سردی زیاد نمی‌تواند بر آن سجده کند، باید بر لباسش اگر از کتان یا پنبه است سجده کند و اگر از چیز دیگر است (مثلاً از پشم است) بر همان یا بر فرش سجده نماید و اگر آن هم ممکن نیست بر فلزات و اشیاء معدنی سجده کند و اگر مطلقاً چیزی پیدا

نمی‌کند که بتوان بر آن سجده کرد بر پشت دست خود سجده می‌کند، بنابراین پشت دست آخرین چیزی است که می‌توان بر آن سجده کرد.

مسئله ۹۷۲ - هرگاه در سجده اول مهر به پیشانی بچسبید باید آن را برای سجده دوم از پیشانی جدا کنید و اگر به همان حال به سجده دوم رود اشکال دارد.

مسئله ۹۷۳ - هرگاه در اثناء نماز چیزی را که سجده بر آن صحیح است از دست بدهد، مثلاً بچه‌ای آن را بردارد، چنانچه وقت نماز باقی است نماز را تمام کرده و بنا بر احتیاط دوباره می‌خواند و اگر وقت تنگ است قضا ندارد، در هر دو صورت به ترتیبی که در دو مسئله قبل گفته شد عمل نماید.

مسئله ۹۷۴ - هرگاه در حال سجده متوجه شود پیشانی را بر چیزی گذارده که سجده بر آن جایز نیست، اگر ممکن است و منافات با صورت نمازگزار ندارد پیشانی را به روی چیزی که سجده بر آن صحیح است بکشد و اگر دسترسی ندارد و وقت تنگ است به دستور مسئله پیش عمل کند.

مسئله ۹۷۵ - هرگاه بعد از نماز یا بعد از سجده متوجه شود بر چیزی سجده کرده که سجده بر آن جایز نبوده، نمازش صحیح است.

مسئله ۹۷۶ - سجده کردن برای غیر خداوند متعال حرام است و بعضی از مردم عوام که در مقابل قبر امامان - علیهم‌السلام - پیشانی را بر زمین می‌گذارند اگر به قصد سجده برای امام علیهم‌السلام باشد فعل حرام است و اگر برای شکر خدا باشد اشکالی ندارد، ولی اگر در نظر بینندگان چنین نشان دهند که سجده برای امام علیهم‌السلام است یا بهانه به دست دشمنان دهد اشکال دارد.

هستجبات و مکروهات سجده

مسئله ۹۷۷ - چند چیز در سجده به رجاء ثواب الهی مطلوب است:

- ۱ - بعد از سر برداشتن از رکوع در حالی که بدن آرام است برای رفتن به سجده تکبیر گوید و همچنین بعد از سجده اول و نیز برای رفتن به سجده دوم.
- ۲ - مردان اول دستها را به زمین بگذارند و زنان اول زانوها را.
- ۳ - علاوه بر پیشانی، بینی را نیز بر چیزی که سجده بر آن صحیح است بگذارد.

- ۴ - در حال سجده انگشتان دست را به هم بچسبانند و مقابل گوش رو به قبله بگذارد.
- ۵ - در سجده دعا کند و حاجات خود را از خداوند بخواهد و از دعاهای خوب و مناسب این دعا است: «خَيْرَ الْمُتَوَلِّينَ وَ أَوْسَعَ الْمُعْطِينَ أَرْزُقْنِي وَ أَرْزُقْ عِيَالِي مِنْ فَضْلِكَ فَإِنَّكَ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ» یعنی: ای بهترین کسی که مردم از او حاجت می طلبند و ای بهترین بخشندگان، به من و عیالم از فضل خودت روزی بده که تو دارای فضل عظیمی.»
- ۶ - بعد از سجده روی ران چپ بنشیند، و روی پای راست را بر کف پای چپ بگذارد (و این را تورک گویند).
- ۷ - در میان دو سجده هنگامی که بدن آرام است «أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ رَبِّي وَ أَتُوبُ إِلَيْهِ» گوید.
- ۸ - سجده را طولانی کند و تسبیح و حمد و ذکر خدا گوید و صلوات بر محمد و آل محمد بفرستد.
- ۹ - در موقع نشستن دستها را روی ران بگذارد.
- ۱۰ - به هنگام بلند شدن، اول زانوها را از زمین بردارد و بعد دستها را.
- مسألة ۹۷۸ - قرآن خواندن در سجده مکروه است، همچنین فوت کردن محل سجده برای برطرف کردن گرد و غبار و اگر در اثر فوت کردن عمداً کلمه دو حرفی از دهان بیرون آید نماز اشکال دارد.

سجده های واجب قرآن مجید

- مسألة ۹۷۹ - چنانکه گفته شد در چهار سوره از قرآن مجید آیه سجده است (سورة «الم سجده» و «حم سجده» و «النجم» و «اقره») و هرگاه انسان آیه سجده را بخواند یا گوش کند باید فوراً به سجده رود و اگر فراموش کرد هر زمان بادش آید سجده واجب است و اگر گوش ندهد بلکه آیه سجده به گوشش بخورد، بنا بر احتیاط واجب باید سجده کند.
- مسألة ۹۸۰ - اگر انسان خودش آیه سجده را بخواند و در همان حال از دیگری هم بشنود یک سجده کافی است.
- مسألة ۹۸۱ - هرگاه در غیر نماز در حال سجده آیه سجده را بخواند یا به آن گوش فرا دهد، باید سر از سجده بردارد و دوباره سجده کند.
- مسألة ۹۸۲ - هرگاه آیه سجده را از مثل نوار یا رادیو گوش کند احتیاط آن است که سجده

کند.

مسألة ۹۸۳ - در سجده واجب قرآن، باید پیشانی را بر چیزی بگذارد که سجده نماز بر آن جایز است بنا بر احتیاط واجب، همچنین سترعورت و غصبی نبودن را رعایت کند، ولی سایر شرایطی که در نماز لازم است در این سجده واجب نیست.

مسألة ۹۸۴ - برای سجده واجب قرآن کافی است به سجده رود و ذکر گفتن واجب نمی باشد، اما بهتر است ذکر بگوید و بهتر است این ذکر را انتخاب کند:

«لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ حَقًّا حَقًّا لَا إِلَهَ إِلَّا إِيْمَانًا وَتَضَدِيقًا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ عَبْدِيَّةٌ وَرِقًا سَجَدْتُ لَكَ يَا رَبِّ تَعْبُدًا وَرِقًا لَا مُشْتَكِرًا وَلَا مُشْتَكِرًا بَلْ أَنَا عَبْدٌ ذَلِيلٌ ضَعِيفٌ خَائِفٌ مُسْتَجِيرٌ».

مسألة ۹۸۵ - در سجده قرآن، رو به قبله بودن شرط نیست و به هر سوی می تواند سجده کند، ولی بهتر رو به قبله بودن است.

۷ - ذکر رکوع و سجده که شرح آن در مسائل رکوع و سجود گذشت.

۸ - تشهد

مسألة ۹۸۶ - در رکعت دوم نمازها، تشهد واجب است، همچنین در رکعت آخر نماز مغرب و عشا و ظهر و عصر و طریقه تشهد این است که بعد از سجده دوم می نشیند و در حال آرام بودن بدن ذکر تشهد را می گوید و کافی است بگوید: «أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ» و این کلمات باید به عربی صحیح و به ترتیب و پشت سر هم گفته شود.

مسألة ۹۸۷ - هرگاه تشهد را فراموش کند اگر پیش از رکوع رکعت بعد یادش بیاید باید بنشیند و تشهد را بخواند و دوباره برخیزد و از نو تسبیحات را بخواند، اما اگر در رکوع یا بعد از آن یادش بیاید نمازش صحیح است و برگشتن واجب نیست، ولی احتیاط واجب آن است که بعد از نماز تشهد را قضا کند و دو سجده سهو نیز بجا آورد.

مسألة ۹۸۸ - اگر شک کند که تشهد را خوانده یا نه، در صورتی که وارد رکعت بعد شده اعتنا نکند و اگر هنوز برنخاسته باید آن را بخواند.

مسألة ۹۸۹ - مستحب است در حال تشهد یران چپ بنشیند و روی پای راست را بر کف

پای چپ بگذارد و نیز مستحب است قبل از تشهد بگوید: **وَالْحَمْدُ لِلَّهِ يَا بِسْمِ اللَّهِ وَ بِاللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَ خَيْرُ الْأَسْمَاءِ لِلَّهِ** و نیز مستحب است در حال تشهد دستها را بر ران بگذارد و انگشتها را به یکدیگر بچسباند و به دامان خود نگاه کند و بعد از تمام شدن تشهد اول بگوید: **«وَ تَكْمِلُ شَفَاعَتَهُ وَارْفَعُ فَرَجَتَهُ»** (خداوند شفاعت پیامبر ﷺ را بپذیرد و درجه او را بالاتر ببرد).

۹ - سلام

مسألة ۹۹۰ - در رکعت آخر تمام نمازها بعد از تشهد، واجب است سلام بگوید و سلام دارای سه صیغه است: **«السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ السَّلَامُ عَلَيْنَا وَ عَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ»** سلام واجب همان سلام سوم است و می تواند به آن قناعت کند، ولی اکتفا به سلام دوم به تنهایی مشکل است و سلام اول از مستحبات است.

مسألة ۹۹۱ - اگر سلام نماز را فراموش کند و هنگامی بادش بیاید، که صورت نماز به هم نخورده و کاری که عمداً و سهواً نماز را باطل می کند (مانند پشت به قبله کردن) انجام نداده است، باید سلام را بگوید و نمازش صحیح است، اما اگر موقعی بادش بیاید که صورت نماز به هم نخورده، ولی کاری که عمداً سهواً نماز را باطل می کند انجام نداده، سلام لازم نیست و نه ازش صحیح است و اگر پیش از آنکه صورت نماز به هم نخورد چنین کاری را انجام نداده احتیاطاً واجب آن است که نماز را اعاده کند.

۱۰ - ترتیب

مسألة ۹۹۲ - نمازگزار باید کارهای نماز را به ترتیبی که در مسائل گذشته گفته شد انجام دهد و اگر عمداً برخلاف آن انجام دهد، مثلاً سجود را قبل از رکوع، یا تشهد را قبل از سجده انجام دهد نمازش باطل است و اگر از روی فراموشی باشد باید تا داخل رکن بعد نشده، برگردد و انجام دهد به طوری که ترتیب حاصل شود و اگر وارد رکن بعد شده نمازش صحیح است، مگر آنکه جزء فراموش شده از ارکان نماز باشد، مثل اینکه رکوع را فراموش کند تا وارد سجده دوم شود که در این صورت نمازش باطل است.

۱۱ - موالات

مسألة ۹۹۳ - نمازگزار باید «موالات» را رعایت کند، یعنی در میان کارهای نماز مانند رکوع و سجود و تشهد، آن قدر فاصله نبندد که از صورت نماز خارج شود و گرنه نمازش باطل است خواه عمداً باشد یا از روی سهو.

مسألة ۹۹۴ - اگر در میان حرفها یا کلمات قرائت، یا کلمات ذکر و تشهد سهواً فاصله ببندد که صورت قرائت و کلمات از بین برود ولی صورت نماز از بین نرود باید برگردد و به طور صحیح بخواند، مگر آنکه وارد رکن بعد شده باشد که نمازش صحیح است و بازگشت ندارد.

مسألة ۹۹۵ - طول دادن رکوع و سجود و قنوت و خواندن سوره‌های طولانی در قرائت، موالات را به هم نمی‌زند، بلکه افضل است.

قنوت

مسألة ۹۹۶ - قنوت، در تمام نمازهای واجب و مستحب پیش از رکوع رکعت دوم مستحب است، ولی احتیاط آن است که در نماز شفع قنوت را ترک نماید و در نماز وتر با آنکه یک رکعت است خوددندن قنوت پیش از رکوع مستحب می‌باشد.

مسألة ۹۹۷ - در نماز جمعه یک قنوت در رکعت اول پیش از رکوع و در رکعت دوم بعد از رکوع است و نماز آیات پنج قنوت و نماز عید فطر و قربان در رکعت اول پنج قنوت و رکعت دوم چهار قنوت دارد.

مسألة ۹۹۸ - در قنوت، ذکر و دعای مخصصی شرط نیست، همچنین بلند کردن دستها، ولی بهتر آن است دستها را تا مقابل صورت بلند کند به طوری که کف دست رو به آسمان باشد و آنها را به یکدیگر بچسباند و ذکر خدا بگوید و یا دعا کند و هر ذکری در قنوت بخواند جایز است حتی گفتن یک «سُبْحَانَ اللَّهِ» ولی بهتر است دعاهایی مانند دعای ز و یا بخواند: «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْعَلِيمُ الْكَرِيمُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ سُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ السَّمَوَاتِ السَّبْعِ وَ رَبِّ الْأَرْضِينَ السَّبْعِ وَ مَا فِيهِنَّ وَ مَا بَيْنَهُنَّ وَ رَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ» و حوائج دنیا و آخرت را از خدا طلب کند.

مسألة ۹۹۹ - مستحب است قنوت را کمی بلندتر بخواند ولی در نماز جماعت طوری

نخواند که امام جماعت صدای او را بشنود.

مسألة ۱۰۰۰ - هرگاه قنوت را عمدتاً ترک کند قضا ندارد و اگر فراموش کند اگر پیش از آنکه به اندازه رکوع خم شود یابد مستحب است بایستد و بخواند و اگر در رکوع یابد یباید مستحب است بعد از رکوع قضا کند و اگر در سجده یابد بعد از سلام نماز قضا نماید.

ترجمه نماز

ترجمه سوره حمد

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ : بنام خداوند بخشنده مهربان .
 الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ : سپاس مخصوص خدایی است که پروردگار جهانیان است .
 الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ : خداوندی که بخشنده و مهربان است .
 مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ : خداوندی که صاحب روز جزا است .
 إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ : خداوند! تنها تو را می پرستیم و تنها از تو کمک می طلبیم .
 إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ : ما را به راه راست هدایت فرما .
 صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ : راه کسانی که بد آنها نعمت دادی .
 غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ : نه راه کسانی که بر آنها غضب کردی و نه گمراهان .

ترجمه سوره قل هو الله

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ : بنام خداوند بخشنده مهربان .
 قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ : ای پیغمبر! اوست خدایی یکتا .
 اللَّهُ الصَّمَدُ : خداوندی که از همه بی نیاز است و همه به او نیازمندند .
 لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ : نه کسی از او متولد شده و نه او از کسی .
 وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ : و هیچ کس مانند او نیست .

ترجمه ذکر رکوع

سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ وَيَحْمَدِيهِ : پاک و منزّه است پروردگار بزرگ من و او را سپاس می گویم .

ترجمه ذکر سجود

سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى وَبِحَمْدِهِ: پاک و منزّه است خداوند بلند مقام من و او را سپاس می گویم.

ترجمه تشهد

أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ: گواهی می دهم هیچ کس شایسته پرستش جز خداوند نیست، یگانه است و شریک ندارد.

وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ: و گواهی می دهم محمد ﷺ بنده و فرستاده اوست.
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ: خداوندا! درود بفرست بر محمد ﷺ و اهل بیت او

ترجمه سلام

السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ: سلام بر تو ای پیغمبر و رحمت خدا و برکات او
السَّلَامُ عَلَيْنَا وَ عَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ سلام بر ما و بر تمام بندگان صالح خدا.
السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ: سلام بر شما ای جمعیت نمازگزاران و رحمت و برکات او.

ترجمه تسبیحات

سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ: پاک و منزّه است خداوند و حمد و ستایش مخصوص اوست و مبرودی جز او نیست و خداوند بزرگتر از آن است که به وصف آید.

ترجمه فنوت

رَبُّنَا آتَانَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ: خداوندا در دنیا و در سرای دیگر به ما نیکی و مرحمت فرما و ما را از عذاب دوزخ نگاهدار.

تعقیب نماز

مسألة ۱۰۰۱ - مستحب است نمازگزار بعد از نماز مشغول ذکر و دعا و قرآن شود و این را تعقیب می نامند و بهتر است پیش از آنکه از جای خود حرکت کند و وضوی او باطل شود رو به قبله بنشیند و تعقیب را بخواند، در کتابهای دعا تعقیب های زیادی از ائمه معصومین (علیهم السلام) نقل شده که یکی از مهمترین آنها تسبیح حضرت زهرا - سلام الله علیها - است ، به این ترتیب که ۳۴ مرتبه «اللَّهُ أَكْبَرُ» سپس ۳۳ مرتبه «الْحَمْدُ لِلَّهِ» و بعد ۳۳ مرتبه «سُبْحَانَ اللَّهِ» بگوید و فضیلت و ثواب بسیار دارد.

مسألة ۱۰۰۲ - دیگر از مستحبات بعد از نماز سجده شکر است و آن این است که پیشانی را به قصد شکر بر زمین بگذارد و اگر شکر خداوند را به زبان نیز آورد بهتر است و به قصد رجاء یک مرتبه یا سه مرتبه، یا صد مرتبه «شُكْرًا لِلَّهِ» بگوید و مستحب است هر وقت نعمتی به انسان برسد یا بلایی از او دفع شود سجده شکر بجا آورد.

مسألة ۱۰۰۳ - صلوات بر پیغمبر و آل او بعد از نماز، یا در حال نماز و همچنین در سایر حالات از مستحبات مؤکد است و نیز مستحب است هر موقع نام مبارک حضرت رسول ﷺ خواه محمد باشد یا احمد و همچنین لقب و کنیه آن جناب را مانند مصطفی و ابوالقاسم بشنود صلوات بفرستد، حتی اگر در نماز باشد، همچنین اگر خودش این نامهای مقدس را بر زبان جاری کند صلوات بفرستد.

مسألة ۱۰۰۴ - هنگام نوشتن اسم مبارک حضرت رسول ﷺ نیز مستحب است صلوات را بنویسد ، حتی بهتر است هر وقت یاد آن حضرت می کند هر چند بر زبان جاری نکند صلوات بفرستد و صلوات از اذکار بسیار با فضیلت و بر ثواب است.

مبطلات نماز

مسألة ۱۰۰۵ - یازده چیز نماز را باطل می کند که آنها را «مبطلات نماز» می گویند.

اول اینکه در بین نماز یکی از شرطهای آن از بین برود.

مسألة ۱۰۰۶ - دوم اینکه در بین نماز چیزی که وضو را باطل می کند انجام دهد، خواه

... یا از روی ناچاری ولی کسی که نمی تواند از بیرون آمدن بول و غائط

... باید مطابق دستوری که در احکام وضو گفته شد عمل نماید، همچنین خارج

خون از زن مستحاضه نماز را باطل نمی کند به شرط اینکه به دستورات استحاضه

عمل کرده باشد.

مسألة ۱۰۰۷ - کسی که بی اختیار خوابش برده (مثلاً در حال سجده خوابش برده) اما نمی داند در سجده نماز برده یا بعد از آن، در سجده شکر باید نماز را اعاده کند.

مسألة ۱۰۰۸ - سوم از مبطلات نماز آن است که دست بسته نماز بخواند آن گونه که بعضی از فرق اسلامی انجام می دهند، حتی اگر به قصد ادب دستها را روی هم بگذارد، یا دست به سینه نماز بخواند، هر چند شبیه آنها نباشد احتیاط آن است که نماز را اعاده کند، اما اگر از روی فراموشی و ناچاری یا برای کار دیگری مثل خواراندن دست و مانند آن باشد اشکال ندارد.

مسألة ۱۰۰۹ - چهارم از مبطلات آن است که بعد از خواندن حمد «آمین» بگوید و احتیاط واجب این است که نماز را تمام کند و اعاده نماید ولی اگر از روی اشتباه یا در حال تقیه بگوید اشکال ندارد.

مسألة ۱۰۱۰ - پنجم از مبطلات نماز آن است که پشت به قبله کند یا کاملاً به طرف راست یا چپ قبله برگردد، خواه از روی عمد باشد یا فراموشی، همچنین اگر عمداً به قدری منحرف شود که نگویند رو به قبله است نمازش باطل است.

مسألة ۱۰۱۱ - هرگاه عمداً یا سهواً صورت را به تنهایی کاملاً به طرف راست یا چپ برگرداند بنا بر احتیاط واجب نمازش را اعاده کند، ولی اگر صورت را کمی بگرداند به طوری که از قبله خارج نشود نماز باطل نمی شود.

مسألة ۱۰۱۲ - ششم از مبطلات نماز آن است که عمداً حرف بزند، حتی یک جمله، یا یک کلمه، حتی کلمه دو حرفی مانند «من» و «ما» بلکه بنا بر احتیاط اگر دو حرف معنی دار هم نباشد نماز باطل است (منظور از احتیاط در مبطلات نماز آن است که نماز را تمام کرده بعد اعاده کند).

مسألة ۱۰۱۳ - سخن گفتن از روی سهو و فراموشی و نسیان نماز را باطل نمی کند.

مسألة ۱۰۱۴ - هرگاه کلمه ای بگوید که یک حرف بیشتر ندارد (مانند «لق» در عربی یعنی نگهدار) چنانچه آن کلمه معنی داشته باشد و معنی آن را قصد کند نمازش باطل است و اگر قصد نکند اما متوجه معنی آن باشد احتیاط آن است که نماز را اعاده کند.

مسألة ۱۰۱۵ - سرفه کردن، آه کشیدن، عطسه زدن، نماز را باطل نمی کند، هر چند

عمدی باشد، ولی گفتن «آخ» و «آه» و مانند اینها که دو حرف دارد اگر عمدی باشد بنا بر احتیاط واجب نماز را باطل می‌کند.

مسئله ۱۰۱۶ - ذکر خدا و قرائت قرآن و دعا، در هر جای نماز جایز است و اگر جمله‌ای را مانند «اللہ اکبر» به قصد ذکر خدا بگوید، اما در موقع گفتن، صدا را بلند کند که چیزی را به دیگری بفهماند اشکال ندارد، ولی دعا و ذکر به زبانهای غیر عربی اشکال دارد.

مسئله ۱۰۱۷ - تکرار کردن آیات حمد و سوره یا ذکرهای رکوع و سجود و تسبیحات برای ثواب برای احتیاط مانعی ندارد، اما اگر به خاطر وسوسه باشد اشکال دارد.

مسئله ۱۰۱۸ - نمازگزار نباید در حال نماز به دیگری سلام کند، ولی اگر دیگری به او سلام کند جواب او واجب است، اما جواب باید مانند سلام باشد، مثلاً اگر گفت: «السلام علیک» در جواب بگوید «السلام علیک» و اگر بگوید «سلام علیکم» در جواب بگوید «سلام علیکم»، حتی اگر بگوید «سلام» در جواب باید بگوید: «سلام».

مسئله ۱۰۱۹ - در غیر نماز هم جواب سلام واجب است، اما سلام کردن مستحب است و باید جواب را طوری بگوید که جواب سلام محسوب شود، یعنی اگر زیاد فاصله بیندازد که جواب محسوب نشود کار حرام کرده و جواب دادن دیگر واجب نیست.

مسئله ۱۰۲۰ - اگر کسی در حال نماز جواب سلام را ندهد گناه کرده ولی نمازش صحیح است.

مسئله ۱۰۲۱ - واجب است جواب سلام را طوری بگوید که سلام کننده بشنود، اما اگر سلام کننده کر باشد یا در محیطی است که سرو صدا زیاد است چنانچه به طور معمول جواب دهد کافی است و احتیاط آن است که با اشاره نیز به او بفهماند.

مسئله ۱۰۲۲ - جواب سلام را باید به قصد جواب بگوید، نه به قصد قرائت بعضی از آیات قرآن و مانند آن.

مسئله ۱۰۲۳ - هرگاه مرد یا زن نامحرم حتی بچه‌ای که خوب و بد را می‌فهمد به نمازگزار سلام کند جواب او واجب است.

۱۰۲۴ - هرگاه سلام از روی مسخره یا شوخی باشد و یا طوری غلط بگوید که سلام

نشود جواب آنها لازم نیست و احتیاط واجب آن است که در جواب سلام غیر

«سلام» بگوید، یا تنها «علیک».

مسألة ۱۰۲۵ - اگر کسی وارد مجلس شود و به جمعیت سلام کند جواب او بر همه واجب است، ولی اگر یک نفر جواب دهد کافی است.

مسألة ۱۰۲۶ - هرگاه به عده‌ای سلام کند و در میان آنها بعضی مشغول نماز باشند اگر نمازگزار شک کند که سلام کننده قصد او را داشته یا نه، باید جواب دهد و نیز اگر بداند قصد او را هم داشته ولی دیگری جواب سلام را بدهد، اما در این صورت اگر دیگران جواب نگویند او باید جواب دهد.

مسألة ۱۰۲۷ - سلام کردن از مستحبات مؤکد است و در قرآن مجید و روایات اسلامی روی آن تأکید فراوان شده است و سزاوار است که سواره به پیاده و ایستاده به نشسته و کوچکتر به بزرگتر سلام کند.

مسألة ۱۰۲۸ - اگر دو نفر همزمان به یکدیگر سلام کنند احتیاط واجب آن است که هر دو جواب دهند.

مسألة ۱۰۲۹ - اینکه بعضی در جواب سلام می‌گویند: «سلام از من» کافی نیست، بلکه سلام دیگر از ناحیه شخص مقابل محسوب می‌شود و هر دو احتیاطاً باید بعد از آن جواب دهند.

مسألة ۱۰۳۰ - مستحب است جواب سلام را پیش از سلام بگویند (البته در نماز همانگونه که گفته شد باید مثل آن باشد) مثلاً اگر کسی در غیر نماز بگوید: «سلام علیکم» در جواب بگوید: «سلام علیکم ورحمة الله».

مسألة ۱۰۳۱ - هفتم از مبطلات نماز خنده عمدی و با صداست و همچنین خنده‌ای که در آن بی اختیار باشد، اما تبسم و لبخند نماز را باطل نمی‌کند هر چند عمدی باشد و نیز خنده سهری به گمان اینکه در حال نماز نیست موجب باطل شدن نماز نمی‌شود.

مسألة ۱۰۳۲ - هرگاه برای جلوگیری از صدای خنده به خود فشار آورد به طوری که حالتش تغییر کند و رنگش سرخ شود و بدن تکان بخورد به طوری که از شکل نمازگزار بیرون رود نماز او باطل است و اگر به این حد نرسد اشکالی ندارد.

مسألة ۱۰۳۳ - هشتم از چیزهایی که نماز را باطل می‌کند گریه کردن با صداست هر چند بی اختیار شود، بلکه بنا بر احتیاط واجب گریه بی صدا نیز نماز را باطل می‌کند و سجده صورتی است که گریه از ترس خدا و برای آخرت نباشد، و الاً نه نماز را باطل نمی‌کند.

بلکه از بهترین اعمال و از کارهای اولیای خداست.

مسألة ۱۰۳۴ - نهم از مبطلات نماز کارهایی است که صورت نماز را به هم می‌زند مانند کف زدن و به هوا پریدن و مانند آن، خواه از روی عمد باشد یا از روی فراموشی، اما کارهایی که صورت نماز را به هم نمی‌زند اشکالی ندارد مانند اشاره کردن به دست.

مسألة ۱۰۳۵ - هرگاه در اثناء نماز آنقدر سکوت کند که از صورت نماز گزار خارج شود نمازش باطل است، اما اگر مقداری سکوت کند و شک کند که آیا این مقدار سکوت، نماز را به هم زده یا نه، نمازش صحیح است، همچنین اگر کاری انجام داده که شک دارد صورت نماز را به هم می‌زند یا نه.

مسألة ۱۰۳۶ - دهم از مبطلات نماز خوردن و آشامیدن است به گونه‌ای که صورت نماز را به هم زند، ولی اگر ذراتی از غذا و مانند آن در دهان باشد و موقع نماز فرو برد نماز را باطل نمی‌کند.

مسألة ۱۰۳۷ - یازدهم از مبطلات نماز شک در رکعت‌های نماز دو رکعتی، یا سه رکعتی، همچنین شک در رکعت اول و دوم نماز چهار رکعتی است.

مسألة ۱۰۳۸ - دوازدهم از مبطلات نماز آن است که رکنی از ارکان نماز را کم یا زیاد کند عمداً باشد یا سهواً، مانند کم و زیاد کردن رکوع، یا دو سجده با هم، اما کم و زیاد کردن چیزی که رکن نیست اگر عمدی نباشد اشکالی ندارد و اگر از روی عمد باشد نماز را باطل می‌کند، مانند کم و زیاد کردن یک سجده.

مسألة ۱۰۳۹ - هرگاه بعد از نماز شک کند چیزی از مبطلات را در نماز انجام داده یا نه اعتنا نکند و نمازش صحیح است.

اموری که در نماز مکروه است

مسألة ۱۰۴۰ - هرکاری که خضوع و خشوع نماز گزار را از بین ببرد مکروه است، از جمله نگاه کردن به چپ و راست (البته اگر صورت را زیاد برگرداند نماز اشکالی دارد) و بازی کردن با ریش و با دست خود و داخل کردن انگشتها در یکدیگر و انداختن آب دهان و نگاه کردن به خط انگشتر و نیز مکروه است هنگامی که مشغول حمد و سوره و ذکر نماز است برای شنیدن حرف کسی ساکت شود، همچنین مکروه است که انسان در موقع خواب آلودگی یا